

דברי תורה

מאת

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו

בימי חג הסוכות

שנת תשע"ח לפ"ק

יוצא לאור ע"י

מכון מעדני מלך וויזן

גליון תקצ"ט

להשיג אצל
מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.
Brooklyn N.Y. 11211
718.388.1751.#117

דברי תורה

ליל בי דסוכות תשע"ח לפ"ק

איש תם יושב אהלים (בראשית כה-כו),
 וסוכות נגד יצחק, וציאר הטעם על
 פי קבלה דפסח כנגד מדת החסד,
 ושזועות כנגד רחמים, וסוכות כנגד
 מדת הדין ע"ש. ובטיוול צפרדס (ח"ג
 ריש אות סמ"ך) כתב, דלכן בסוכות
 ריבה הכתוב בה שמחה יתירה, כי
 שמו של יצחק הוא שמחה, כמו
 שכתוב (שם יז-יז) ויפול אברהם על
 פניו ויצחק. ודוד המלך קורא אותו
 ישחק (תהלים קה-ט), על שם שמו
 הקדוש של יצחק גורם שמחה ע"כ.
 ולכן המתינו גם בריבוי השמחה עד
 מוצאי יום טוב הראשון, אושפיזא
 דיצחק, לעורר השמחה ביתר שאת.

*

צוד יש לומר, כי יש שני סוגים של
 שמחה, שמחה חילונית, שיר
 וגנינה בכלי זמר וריקודין, ושמחה
 פנימית, שלצד מלא חדוה צתענוג
 מופלא, על דרך עזדו את ה' צשמחה
 (תהלים ק-ב). וצאמת עיקר החשיבות

הגה צומן שצית המקדש היה קיים,
 צמוצאי יום טוב הראשון של
 חג ירדו לעזרת נשים וכו', חסידים
 ואנשי מעשה היו מרקדין וכו' (סוכה
 נא.). ידוע הקושיא הלל מנחת שמחת
 יום טוב הוא מתחלת החג ציום טוב
 ראשון, ולמה התחילו צמקדש השמחה
 הגדולה רק צמוצאי יום טוב הראשון.
 ונראה דאיתא צמדרש (שמ"ר לא-ב)
 רבי אצבו אומר שלש רגלים תחוג לי
 צשנה (שמות נג-ד), הקצ"ה קצע שלש
 רגלים צתורה צוכות האצות וכו' ע"ש.
 וצטור (א"ח סימן תיז) כתב צשם אחיו
 רבי יחיאל ז"ל, דפסח הוא כנגד
 אצרהם דכתב ציה (בראשית יא-ו) לושי
 ועשו עוגות, שזועות כנגד יצחק
 דכתב (שם כז-ט) קח לי שני גדיי
 עזים (שם כז-ט), סוכות נגד יעקב
 דכתב ציה (שם לג-יז) ולמקנהו עשה
 סוכות ע"ש.

אמנם מדברי הרצינו צחיי (פ' ראה
 טז-יז) נראה, דפסח הוא נגד
 אצרהם, שזועות מתן תורה נגד יעקב

מינים אשר הם רומזים כולם על הקצ"ה (ויק"ר ל-ט), ומוליך ומציה לארבע רוחות, ומעלה ומוריד למעלה ולמטה, והוא להורות שה' נמצא בכל מקום בעולם, ואם אספק שמים שם אהה, ואציעה שאלו הנך, אשאל כנפי שחר, אשכנה באחרית ים, גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך (תהלים קל"ט-ח), אז כשנכנס ליל ז', לבו מלא שמחה ועוגג, ומתפרץ ויוצא מגדרו בצנל וכנור, עד שמי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו, זוהי השמחה האמיתית שהיה שורה בצית ה'.

*

אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי וגו' תחוגו את חג ה' שבעת ימים וגו', ולקחתם לכם ציור הראשון וגו', ותגותם אותו חג לה' שבעת ימים וגו' (ויקרא כג-ל"ט). צדרשות חתם סופר (לסוכות דרוש כא ח"א נ"א): כתב, יש לדקדק אחר שכבר אומר קודם מלות ד' מינים תחוגו את חג ה' היינו חגיגה, מאי טעמא כפל עוד הפעם אחר מלות ד' מינים ותגותם אותו חג לה' ז' ימים. ונראה בכאן רמז למה שקצבו המזבח כל ז' צלוצציהם (סוכה מה). על פי מה שאמרו חז"ל (חגיגה י'): דיש לפרש חג מלשון מחול וסיבוב, חוגה חגא, כמו מחוגה המסבבת, ותוספות כתבו שם כמו ויחוגו וינעו ע"ש. אם כן קאמר

של שמחה המתקשטת היא השמחה הפנימית. אך לפעמים אין האדם שרוי במצב כזה, אז מתחילין לעוררו על ידי שמחה חיצונית, על דרך שמנינו בשאלו המלך כאשר רוח ה' סרה מעליו ובעתתו רוח רעה, אמרו לו עבדיו, יבקשו איש יודע מנגן בכנור, והיה צהיות עליך רוח אלקים רעה, וגגן צידו וטוב לך (שמואל א טו-טז). וכמו כן יש גם להיפוך, שלבו מלא שמחה ועוגג, עד שהשמחה פורצת גדר, שאי אפשר לו לעמוד ברוחו, ומפוז ומכרכר בכל עוז. אבל סוף כל סוף עיקר חשיבות השמחה היא השמחה הפנימית בתוך לבו של אדם.

והנה עבודת השמחה בצית ה' צריכה להיות תוכו כצרו, ושמחה חיצונית צלי שמחה פנימית, אין לה מקום במקום הקודש. ועל כן בכניסת החג, כשנכנסים מימי חול לזמן שמחתנו, עדיין השמחה היא רק חיצונית כדי לבוא מזה להשמחה האמיתית, ושמחה כזו אין לה מקום במקדש ה'. אמנם אחר שיושב צללל דמהימנותא ציור טוב ראשון, והכניס צלצו ונדבק בעצמותיו, כי הוא מושגח תמיד מאת ה', אשר מאתו לא תלא הרעות, וכל מה דעביד לטוב עביד, גם כאשר אינו מבין ומשיג זאת בשכלו, אז מתמלא לבו בשמחה פנימית בכל מצב שהוא נמצא, ולא עוד אלא שקיים מלות ה' בלקיחת הארבעה

עם קדוש. והשיב דהנה פסקינן להלכה (א"ח סימן לז-לז) דכל אות צריך להיות מוקף גויל, ואם לאו אינו אות. ועל כן בני ישראל אשר אצריהם מוקפים ומוגדרים בגבול ומינר, שלא יציטו צעיניהם רק על פי התורה, ולא ישמעו צאזניהם דצרים בטלים, ופיהם לא ידצרו דצרים בטלים ולשון הרע וכו', על כן אצריהם הם אותיות, מה שאין כן הגוים שמשתמשים באצריהם בכל מילי דאיסורא, ואינם עושים היקף וגבול לאצריהם, על כן אלם אינם נקראים שמות הק' עכדה"ק ודפח"ח. וזה רמז לנו כאן התוה"ק, ואלה שמות בני ישראל, אל תקרא שמות (בש"א) אלה שמות (בזיר"י), ורזונו לומר שאלה האצרים הם שמות אלל בני ישראל עם הקודש דייקא, ואל יקשה לך הלא צעכו"ם גם כן כן כנ"ל, לזה אמרו הבאים מצרימה, שאלל בני ישראל האצרים הם צחך מינר וגבול וכנ"ל, ועל כן רק לבני ישראל נקראים שמות ודפח"ח.

ובמקום אחר ציארנו צוה הכתוב, ולקחת את שתי אצני שהם ופתחת עליהם שמות בני ישראל וגו', מוסבות משצרות זהב תעשה אותם (שמות כח-ט), ולפי זה שצטי י-ה הנחקקים על האצנים הם שמות של הקצ"ה, כי נדיקים עיניהם הוא שם הוי"ה צ"ה. ועל כן אמר ופתחת את שמות בני ישראל, ואמר הטעם למה

קרא שעם נטילת ד' מינים הללו, וחגותם אותו חג לה', שיסובצו לשם ה' עם המינים הללו שצעת ימים ע"כ.

אך עדיין צריך ציאר, שהכתוב סיים עלה, חקת עולם לדורותיכם, והרי חגיגה זו של סיבוצ המוצח אינו לדורות. ואולי נרמז בזה, הא דנוהגין להעלות ספר תורה על הבימה (שהיא נשאת לנו במקום מוצח. גר"א), ולהקיפה פעם אחת בכל יום, ובשצעי מקיפין אותה שצעה פעמים זכר למקדש (ש"ע א"ח סימן תרס"א), ואם כן גם היקף זו נשאר חקת עולם לדורותיכם. גם יש לדייק עוד מה שסיים עוד, 'צדדש' השצעי תחוגו אותו, דלכאורה נראה כולו מיותר, ועיין בגמרא (חגיגה ט). מה שדרשו בזה.

וצראה, עוד על פי מה שכתוב צאור מלא (ר"פ שמות) לפרש הכתוב ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א-א), על פי מה שהשיב לשאליו הרה"ק ר' משה אסטרנהיר ז"וק"ל, מתחתנו של זקיני רצה"ק מזידיטשוב ז"ע (מוצא צם' שמועה טובה פ' ואלה), על מה שכתב רבי חיים וויטאל (בשער היחודים) שהעינים והחוטם הם שם הוי"ה, וכן שאר האצרים רומזים לשמות. הלוא כל הגוים אשר לא מצני ישראל הם, יש להם גם כן חיתוך אצרים כמו לישראל

היינו לסבב ולהקיף אותם שלא להשתמש בהם רק לרצון ה', ואז יהיו 'להויה', שהעניינים והחוטם יהיו אז בצורת שם הויה צ"ה. ודבר זה נוגע לחוקת עולם לדורותיכם. (ועיין צוה בשמן ראש לסוכות ח"א דף קג).

*

וזהו שסיים בחדש השביעי תמוז אותה, יש לומר לידועים דברי הקדושת לוי זי"ע על מה שכתוב במדרש (תנחומא אמור כב) דבסוכות נאמר ולקחתם לכם ציום הראשון, ראשון לחשבון עונות. והיינו כי צימי ראש השנה ויום הכיפורים עושין ישראל תשובה מיראה מלד יראת הדין, אשר צוה וזדונות נעשו לו כשגגות (יומא פו.), ונשאר עדיין רושם מהחטא, אבל בצוה ימי חג הסוכות, על ידי זכירת הנסים מתעוררין ישראל לעשות תשובה מאהבה, שחוסים המה בצלל דמהימנותא כאימא דמרחפת על צניה, וזה מעורר האהבה דוגמת צניס לאבותיהם, וצנתשובה מאהבה וזדונות נעשו כזכיות (שם), ולכן תחת אשר עד עתה השליך צמנולות ים כל חטאותם, בסוכות מויליין העונות אלו לעשות מהם חשבון כמה הם, כדי שיעשו מהם זכיות ודפח"ת.

וזהו הצעל תשובה נחשב כקטן שנולה, וכדאימא במדרש (ויק"ר

הם צנחי' שמות, כי מוסבות משצנות זהב, שהם מוקפים גויל, ומסובבים בגדרים וסייגים, שהם שומרים עיניהם וכל חצריהם שלא יבואו לידי חטא, ועל כן המה שמות צני ישראל. - וזהו הנה עין ה' אל יראיו (תהלים לג-יח), העניינים של היראי ה', המה עיני הויה צ"ה, כי יש בהם לורת הויה. (עיין שמן ראש שמות ח"ט רלה).

והנה איתא במדרש (ויק"ר ל-ד) רבי מני פתח, כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים לה-י), לא נאמר פסוק זה אלא בצביל לולב, השדרה של לולב דומה לשדרה של אדם, וההדס דומה לעין, וערבה דומה לפה, והאתרוג דומה ללב. אמר דוד אין ככל האיברים גדול מאלו, שהן שקולין כנגד כל הגוף, הוא כל עצמותי תאמרנה ע"כ. ואם כן הד' מיניס מורים על חצרי האדם, על חוש הראיה ועל חוש הדיבור וכו'.

ולבן בסוכות שאנו יושבים בצלל דמהימנותא, האצרים שלנו הם מוקפים חומה, ומוגדרים שכל ישותם יהא רק כפי רצון הבורא, ולכן אנו נוטלים הארבעה מיניס שהם נגד האצרים החשובים ביותר שבאדם, שהם מתעלים ומתקדשים בצל השכינה. וזה שאמר הכתוב אחר הציווי של ולקחתם לכם פרי עץ הדר וגו', שהם נגד חצרי האדם, וחגותם אותם חג לה',

עונותיו. לא כן מי שעושה תשובה מאהבה, שימיו הראשונים לא נופלים, שכולם נתהפכו לזכות, וכל ימיו שעברו נחשב לו כעובד ה', אין צריכין לצרוא אותו כצריה חדשה להיות כקטן שנולד. וכאשר עושה תשובה מאהבה בסוכות בחודש השביעי, לא מתהפך זה אצלו להיות לו החודש הראשון לימי חייו. על כן סיים הכתוב, שיזכה לתשובה כזו בחג הסוכות, אשר בחודש 'השביעי' תחוגו אותו, שלא יהא אצלו זאת חודש הראשון בתשובה מיראה, אלא יזכה להעלות כל ימיו, שישאר החודש הזה אצלו לחודש השביעי.

ל-ג) תכתב זאת לדור אחרון ועם נצחא יהלל י-ה (מהלים קב-יח), מכאן שהקדוש צרוך הוא מקבל השצים, והקצ"ה צורא אותן צריה חדשה ע"ש. ואם כן העושה תשובה צראש השנה ויום הכיפורים בחודש השביעי, מתהפך לו החודש הזה להיות אצלו חודש הראשון לימי חייו, כי בחודש זו נצרא לצריה חדשה. אך נראה דזהו רק צעושה תשובה מיראה, שהזדונות עדיין נשארן לו כשגגות, על כן בתשובתו משליך ה' את עונותיו למקום אשר לא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם, ועושהו כקטן שנולד, שלא יהא לו קשר עוד עם

ש"ס (שבת חוה"מ"ם) תשע"ח לפ"ק

שמקודש יותר מבית החינוך, וראוי יותר שתתקבל התפלה.

גם מה שאמר שהיה מתפלל תפלה קצרה, ולא היה מאריך בתפלתו, דלכאורה זהו כפל לשון. וראיתי בשם הגאון רבי יצחק ווייס ז"ל אצד"ק ווערצו, משום דהצאים צסוד ה', גם אם מטבע התפלה קצר מאד, לפעמים משקיפים צה שמים ושלש שעות, לזה משמיענו דלח לצד שהמטבע של תפלה זו היה קצר, גם בצאמירתה לא האריך צה ע"כ. גם מה שהתפלל, ולא תכנס

בבושנה (יומא נב:) שהכהן גדול ציום הכיפורים, היה מתפלל תפלה קצרה צצית החינוך, ולא היה מאריך בתפלתו, שלא להציע את ישראל. וצגמרא (שם נג:) מאי מצלי, יהי רצון מלפניך ה' אלקיננו ואלקי אבותינו שמהא שנה זו אם שמונה תהא גשומה וכו', ולא תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים [מתפללים שלא ירדו גשמים] ע"כ. ויש להצין למה המתין בתפלתו עד שצא צצית החינוך, ולא הפיל תחנונו לפני ולפנים צעמדו לפני ה',

מתבטא רק בחינוכיות, שמקיימים כל מצותיו, ואינם ממרים דבריו, אבל בעומק רעונם היו רואים יותר ללכת אחר תאוותיהם, אבל מה יעשה, הרי קיבל את התורה, ויש דין וחשבון, על כן מכניע את עצמו לדבר ה' ולקיים מצותיו. ויש הכנעה יתירה מזה, שהגם שרצונותיו אינם מתאימים עם דרכי התורה, אף על פי כן מקיים 'בטל' רצונו מפני רצונו (אבות 3-ד), שכיון שה' לא רוצה בזה, מסתמא זהו דרך הישרה, ועל כן מבטל הרצון שלו שיתאים עם רצון קונו. אמנם ההכנעה היותר גדולה היא, שאין לו רצון עצמי כלל, הוא דבוק בה' בכל נימי נפשו, ואין רצונו בשום דבר, שהפך כל רצונותיו שרוצה רק במה שה' רוצה.

ובמדרה זו זכה משה רבינו, שהיה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר יב-ג), וגדול מה שנאמר במשה יותר ממה שנאמר באברהם, כי באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר, שיש לו על כל פנים איזה מציאות העומדת בפני עצמו, אלא שהיא בתכלית הביטול לפני ה'. ויתירה על זה היתה מדתו של משה, שאין לו מציאות של רצון כלל, ונחנו מה, והוא בטל ומבוטל כולו לפני ה'.

וגראה לזהו מה שנאמר במשה, ואתחנן אל ה' 'בעת ההוא' לאמור וגו', אעברה נא ואראה את

לפניך תפלת עוזרי דרכים, למה לא אמר תפלת 'עוזר דרך', שהרי כל אחד העוזר מתפלל בפני עצמו. ועוד יותר יש להבין, הלא כמה קיצות יש לבני אדם שאין הם מרוצים בגשמים באותו הזמן, והוי ליה למימר שלא יכנס תפלתן המבקשים שימנע הגשמים, וצוה היה נכלל הכל.

וגבוא על סדר הדברים, הנה הכתוב משבח את מדת הענוה, ואמרו (חולין פט.) נתתי גדולה לאברהם אמר לפני (בראשית יב-כז) ואנכי עפר ואפר, למשה ואהרן אמרו (שמות טו-י) ונחנו מה, לדוד אמר (תהלים כג-י) ואנכי תולעת ולא איש. אמר רבא ואיתימא רבי יוחנן גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר, ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה ע"כ. ופשוטן של הדברים, שבמדת ההכנעה נגד ה' יש הרבה סוגים, ואלפי רצות מדריגות, וכל אחד מהם זכה למדריגה המיוחדת לו. ומדתו של דוד היה שלא נחשב בעיניו רק כחולעת. ואברהם מדתו היה יותר גבוה שהחשיב עצמו רק לדומם, ולהפחות היותר קטן שצדומם, עפר ואפר. ומשה ואהרן זכו להכנעה יתירה יותר, עד שלא היה להם מציאות לעצמם, ונחנו מה.

וביאור הדברים, כי ישנם בני אדם שההכנעה שלהם לפני ה'

הארץ וגו' (דברים ג-כג), כי לא מצינו בתורה שום תפלה זמשה שהתפלל על עצמו, רק כאשר היה נוגע לצורכן של ישראל ולכבודם ולהנחתם, והיינו כי כל המתפלל על אחיה דבר יש לו רצון לאחיה דבר, ועל זה הוא מתפלל לה' שימלא ה' משאלות לבבו. לא כן משה רבינו, היה כל כך נכנע לרצון ה', שלא היה לו שום רצון עצמי על שום דבר בעולם, שאם ה' לא נתן לו זאת, גם הוא אין רצונו צדק, שהגיע למדריגת ונחנו מה, שאין הוא מציאות כלל. רק בדבר אחד קיים ויגבה לבו, כאשר זה היה נוגע לכניסת הארץ, שם לבש עוז להיות לו רצון עז לזכות לקדושת הארץ, שנתהוה לו רצון, והפיל על זה תחנונו לה'. ועל כן הדגיש ואמר ואתחנן אל ה' צעת ההוא', כי מעולם לא התחנן לה' על שום דבר הנוגע לצרכיו, וקיצל הנהגת ה' עמו, בלי שום רצון עצמי אחרת, ורק צעת ההוא, לכניסת הארץ, התחנן לה' תקט"ו תפלות. [ונתעוררתי כי 'עת' נטוריקון ע"פ ת'ולעת, וזהו ואתחנן אל ה' צעת' ההוא, שאז לא היה צחינת ונחנו מה, אלא כמו אברהם ודוד, שיש להם מציאות, של עפר ותולעת].

לפניך, ולעשות חובותינו וכו'. דבשלמה לעלות ולראות ולהקריב הקרבות, אי אפשר לנו כאשר אין המקדש קיים, אבל למה אין אנו יכולים להשתחוות לפניו, הלא מלא כל הארץ כבודו. אך הענין הוא, כי השתחואה פירושו הכנעה, שכורע ומכניע עד פשוט ידים ורגלים על הארץ (ברכות לד:), והיינו לא רק הכנעה חיצונית, אלא להכניע תוך תוכו, להיות כאפס ואין לפני ה', וכאשר אין לנו מקדש ה', אין אנו יכולים להשתחוות ולהכניע עצמינו, להגיע לביטול כמו בהשתחואה כאשר עלינו לראות פני ה' ע"כ. (ועיין ערוגת הדבש פ' תצא על הפסוק ועמה הנה הבאתי).

ובזה נבוא אל המכוון, כי הכהן גדול כשנכנס לפני ולפנים, אשר כל אדם לא יהיה צאהל מועד (ויקרא טו-יז), ואיתא במדרש (ויק"ר כא-יג) וכהן גדול לא אדם היה, אלא בשעה שהיה רוח הקודש שורה עליו היה פניו צוערות כלפידיים עליו, הדא הוא דכתיב (מלאכי ג-ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו', כי מלאך ה' לצאות הוא ע"כ. הרי כי היה אז כמלאך אלקים, בהתפשטות כל גשמיותו, ורק נר ה' נשמת אדם (משלי כז) היה צוער צו כלפיד אש. ואז לא היה להכהן גדול שום רצון עצמי, והיה בטל כל כולו רק לרצון ה', ועל כן לא עלה לפניו אפילו זמשה צדק

וידועים דברי הרב צסידורו, ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, ואין אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות

דייקא, יש לומר על פי מה שהקשה
 הרה"ק רבי יחזקאל מקוומיר זי"ע
 דלמה היה נכרך לזה תפלת הכהן
 גדול, וכי יקבל ה' תפלת יחידים של
 עובדי דרכים, נגד תפלת כל העולם
 שצריכין לגשמים. ואמר כשיהודי יש לו
 עיניו וטורח, שהמטר שוטף לתוך
 צוארו, ומרוב צער הוא מוציא אגחה
 מלבו, הרי אגחתו ותפלתו זוקעת
 רקיעים והמטר יפסיק מיד, ואין לך
 תפלה בעולם שתוכל לעמוד נגד זה,
 רק הכהן גדול צהיכל הקודש ציוס
 הכיפורים, היה יכול לעזור בתפלתו
 אגחתו ותפלתו של עובדי דרכים
 ע"כ. ולכן על שאר סיבות שיש לבני
 אדם לא הוצרכו לתפלתו של הכהן, כי
 צרכי רבים עדיפי מצורכי יחיד, ובלאו
 הכי לא יתקבלו תפלת היחידים, ורק
 על עובדי דרכים הוצרך לתפלה.

והז"ל סיפרו (שם) רבי חנינא בן
 דוסא הוה קא אזיל בצאורחא,
 שדא מטררא עליה, אמר רבונן של
 עולם כל העולם כולו בנחת וחנינא
 בצער, פסק מיטררא. כי אתא לציתיה
 אמר, רבונן של עולם כל העולם כולו
 בצער וחנינא בנחת, אתא מיטררא. אמר
 רב יוסף מאי אהניא ליה ללותיה דכהן
 גדול לגבי רבי חנינא בן דוסא ע"כ.
 ובמהרש"א הקשה כיצד התפלל כן, וכי
 משום צער לא יהיה נחת לכל העולם
 בגשמים, ולא ראוי שחסידי כמותו
 יאמר דברים כאלה ע"כ.

אחיה דבר שלא ניתן מה', ורק כאשר
 יצא מהקודש, והגיע לבית החינוך,
 וחזר מהתפשטותו הגשמית, אז הפיל
 תחנונו לבקש רחמים מאת ה'.

*

ובזה שאמר והיה מתפלל תפלה
 קצרה, ולא היה מאריך
 בתפלתו, שלא להבזיע את ישראל. כי
 בימי הדין צריך כל אחד לעורר
 רחמים על עצמו ובני ציתו הקרובים
 אליו, ויש חיוב תפלה צעת צרה על
 צרכי עצמו. וכמו כן מוטל עליו
 להתפלל על הכלל כולו, והיינו על
 כללות ישראל שיהא להם שנה טובה
 ומתוקה בכל פרטיה. והנה הכהן היה
 מוכרח להתפלל תפלה קצרה כדי שלא
 להבזיע את ישראל, ויתכן היה לומר
 שהתפלות שהם לצורך הכלל קצרה, אבל
 מה שנוגע לו ולבני ציתו, שהם צורכיו
 הפרטיים, בזה לא קיצר. על כן אמר
 שלא כן הוא, אלא היה מתפלל תפלה
 קצרה, וגם לא היה מאריך בתפלתו,
 גם בתפלתו הפרטית צרכי עצמו, גם
 כן לא האריך בהם, ויותר על תפלתו,
 כדי שלא יטערו ישראל כשיתמשך
 עבודתו.

*

ובזה שדייק הכהן בתפלתו, שלא
 יכנסו תפלת 'עובדי דרכים'

*

ומזה שהזכיר רק תפלת עוזרי דרכים, יש לומר צוה עוד, דאיתא במשנה (מענית ב.) מאימתי מוזכרין גבורות גשמים [שאומר משיב הרוח ומוריד הגשם], רבי אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג, רבי יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג. אמר לו רבי יהושע הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג למה הוא מוזכר [כדאמרין במסכת סוכה בפרק הישן (כח:)] מאימתי מותר לפנות משתכרת המקפה, משל לעד שצא למוזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו, ואמר לו אי אפשי בשמושך, כלומר כשהגשמים יורדין לסוכה הכל יוצאין, ונראה שאין הקדוש ברוך הוא חפץ שנשתמש לפניו, ואמאי מתחילין להזכיר גבורות גשמים בחג, ונראה שהוא מתפלל שיצא מטר בחג. אמר לו רבי אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול [שיתפלל על הגשמים בחג, כגון ותן טל ומטר], אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו ע"ש. ומעתה נראה דאם מתפללים שלא ירד גשם בימי החג, תפלה זו ראויה להתקבל, כי הגם שהגשמים הם זרקה להשדות, אבל לנו סימן קללה הוא. וחשבה לנו קיום מנות סוכה יותר משפע של זרקה בפרי הארץ. ולא עוד אלא שמשמירת מנות ה' לא יוכל לצא זק, כי אין אדם שומע לי ומפקיד (דב"ר

ובפשוט נראה, כי מה שהגשם נמנע לזמן קצר אין צוה נער לבעלי השדות, כי ישלימם ה' אחר זה, ואילו היה עובר דרך יחידי מתפלל, תוכל להתקבל תפלתו שתתעכב הגשם לזמן מועט, אבל יש עוזרי דרכים רבים, וכאשר ראובן השלים דרכו, יוצא שמעון לדרך, ואם יתקבלו תפלת כולם, אז יתעכב הגשם לזמן מרובה, וצוה יהא הפסד לעולם. ולכן התפלל שלא יכנסו תפלת 'עוזרי דרכים' בלשון רבים, שתפלת כולם לא יכנסו, אבל עובר דרך יחידי, לא איכפת ליה. ולכן רבי חנינא בן דוסא שעיכב הגשם רק לזמן מועט, לא מנע צוה נחת לכל העולם.

אך יש לומר עוד, כי רבי חנינא בן דוסא לא חשש שמניעת ירידת הגשם יצא הפסד להשדות הזורעות, שהרי כל העולם כולו ניזון בזכותו (מענית כד:), וצדאי שבכותו ישלים ה' זאת באופנים אחרים. דוגמת מה שאמרו (ראש השנה יז:) הרי שהיו רשעים גמורים זראש השנה ופסקו עליהם גשמים מועטים, לקוף חזרו בהם, להוסיף עליהם אי אפשר שכבר נגזרה גזירה, הקב"ה מורידן בזמנן על הארץ שצריכה להם [על השדות ועל הכרמים ועל הגנות], הכל לפי הארץ ע"כ. ולכן שפיר היה יכול להתפלל על מניעת הגשמים, כי ישלים ה' את הגשם ההוא בזכותו באופנים אחרים.

תרפ"ח]. עוד תקשה דלמה לא מנינו
 כזה בשאר מצוות, שאם מזמנן לציבור
 אונס שאי אפשר להם לקיים מצוה,
 שהרי זה כשופך לו קיתון על פניו.

וּנְרָאָה דקושיא חדא מתורגמ
 בחזרתה, דהנה טעם הפטור
 צירידת הגשמים הוא משום דמאטער
 פטור מן הסוכה, וזהו מטעם תשצו
 כעין תדורו (סוכה כו.), והיינו דלא
 חייבה התורה ציציבתה רק כאשר יושב
 כן גם צציתו, וזומן ירידת גשמים הוא
 'נפטר' מלישב בסוכה. ומעתה בשאר
 חיוב מצוה שצא אונס לידו שלא יוכל
 לקיימה, כיון שחיוב המצוה איתא, אלא
 שהוא נאנס מלקיימה, על כן נחשב
 כאילו עשאה, וממילא לא שייך צוה
 לומר דהוי כשפך לו קיתון על פניו,
 דהא נחשב לו לקיום המצוה. לא כן
 צירידת הגשמים שהוסר החיוב ממנו
 לישב בסוכה, לא שייך צוה לומר דהוי
 כחישב לעשות מצוה ונאנס עליה,
 דליכא עליה חיובא כלל, וזה הוי
 כאומר לו אי אפשר צשימושך, כיון
 שפטרו מחיובו.

ד-ה), והוא קל וחומר משלוסי מצוה
 שאין ניזוקין (פסחים ח.). ולכן לא ציקש
 הכהן גדול שלא יכנסו לפניך תפלות
 המתפללים למניעת הגשם, כי אז היה
 נכלל צוה כל האופנים, ועל כן פרט
 תפלת עוצרי דרכים, שרק תפלות כאלו
 שהם לצורכי עצמם לא יכנסו, אבל
 מניעת גשמים צחג יכנסו. [ועיין
 בגמרא (סוכה כה.) וזלכתך צדרך, זלכת
 דידך ולא זלכת של מצוה].

*

וְהִנֵּה על ירידת גשמים צחג, אמרו
 צמשנה (סוכה כח:) משלו משל
 למה הדבר דומה, לעצד שצא למזוג
 כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו
 ע"כ. ולכאורה קשה דהא אמרו (ברכות
 ו.) חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא
 עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה
 ע"ש. ואם כן גם כשלא עלה צידו
 לקיים המצוה צפועל, מכל מקום די
 צמחשצה לקיימה, ומקבל שכר כאילו
 עשאה, ולמה זה נחשב כמו ששפך לו
 קיתון על פניו, שאי אפשר צשימושך
 [ועיין צוה צאריך צצי פ' צשלח

מוצאי שבת ליל די דסוכות תשע"ח לפ"ק

בעיר בארא פארק

עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי
 תמרים ועלי עץ עבות, לעשות סכת

ויעבירו קול צכל עריהם וצירושלים
 לאמור, לאו ההר והציאו

לסכך יציאו רק מהד' מינין. ולכאורה יש להצין למה הקפידה תורה על סכך הסוכה לרבי יהודה שיהיו מהד' מינין דייקא. ועוד דאי מקל וחומר אחי לה, למה אמרו שם דכשרה גס בסיב ועיקרא דדיקלא דהוי מינא לולבא, הלא לארבעה מינין כשרה רק הפרי והלולב בעלמא.

וּבְרֵאשִׁיתָ דמחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר תליא במחלוקת אחריתי, דאמרינן (סוכה יא:.) כי בסוכות הושבתי את בני ישראל (ויקרא כג-ג), ענני הכבוד היו [סוכות שנאמר אליעזר, רבי עקיבא אומר סוכות ממש [מפני החמה, בשעת חנייתן היו עושין סוכות] ע"כ. ומעתה יש לומר דרבי מאיר סבירא ליה דסוכות ממש היו, ובמדבר היו סוככין בכל מידי דמסקך, על כן כשר סוכה של כל דבר. אבל רבי יהודה סבירא ליה דהזכר הוא על ענני הכבוד, על כן יש ליקח לסכך מהד' מינין, דאיתא במדרש (ויק"ר לט) פרי עץ הדור (ויקרא כג-ג) זה הקדוש צרוך הוא שנאמר (תהלים לו-ו) הוד והדר לפניו, כפות תמרים זה הקדוש צרוך הוא שנאמר (תהלים לג-ג) לדיק כתמר יפרח, וענף עץ עצות זה הקדוש צרוך הוא שנאמר (זכריה א-ח) והוא עומד בין ההדסים, וערבי נחל זה הקדוש צרוך הוא שנאמר (תהלים סה-ה) סולו לרוכב בערבות ע"כ.

כמתב' וגו', ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות, וישבו בסכות, כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא וגו' (נחמיה ט-טו). ובגמרא (ערכין לב:) הקשו, אפשר צא דוד ולא עשו סוכות עד שצא עזרא. ומשני התם [דללו סוכות ממש קאין], אלא דבעי רחמי על י"ר דעבודה זרה ובטליה, ואגין זכותא [דעזרא] עלייהו כי סוכה [כי לא עשו דבר זה בימות יהושע], והיינו דקא קפיד קרא עליויה דיהושע, דבכל דוכתי כתיב יהושע והכא כתיב ישוע. בשלמא משה לא בעי רחמי דלא הוה ליה זכותא דארץ ישראל, אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל אחאי לא ליבעי רחמי ע"כ

וַיֵּשׁ לומר צוה עוד, דהנה בגמרא (סוכה לו:) אמרו, בסוכות תשבו, סוכה של כל דבר, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר אין סוכה נוהגת אלא צד' מינים שבלולב, והדין נותן, ומה לולב שאין נוהג צלילות כבימים אינו נוהג אלא בארבעת המינים, סוכה שנוהגת צלילות כבימים אינו דין שלא תהא אלא בארבעת מינין. אמרו לו וכו', וכן בעזרא אומר לאו ההר והציאו עלי זית ועלי עץ שמן [לאו ד' מינים נינהו] ועלי הדס וגו'. ומשני רבי יהודה סבר הני לדפנות, עלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עצות לסכך ע"ש. והיינו שהעצירו קול שהדפנות יוכל להיות מכל דבר, אבל

הכבוד לא שייך צהו, מכל מקום יש להם לעשות זכר על סוכות ממש, שגם זו היתה טובה עולמה צמדדר.

ובעתה בני ישראל הכשרים היושבים בסוכה זכר לענני הכבוד, הם צריכין לישב צסיכוך של הד' מינין, שמרמזים על הקצ"ה, שיושבים בענני כבוד שרציטו של מלך. אצל מי שיש צו חטא שמן של עבודה זרה, ועושה זכר רק לסוכות ממש, הוא יכול לספק סוכתו בכל דבר. ועל כן עד שלא ציטלו יצא דעבודה זרה היו יחידים מצני ישראל שעשו זכר רק לסוכות ממש, והיו יכולין לספק בכל דבר. אצל כעת שבאו אנשי כנסת הגדולה ביחד עם עזרא, וציטלו יצא דעבודה זרה, הרי מעתה כל ישראל עושין סוכות זכר לענני הכבוד, על כן לדעת רבי יהודה צריכין הם לספק צד' מינין דייקא. ולכן אז העבירו קול צמחנה, לאו ההר והציאו עלי זית ועלי עץ שמן לדפנות, ועלי תמרים ועלי עץ אבות לספק, כי לא עשו מימי ישוע צן נון 'כן' עד היום הזה, כי עד שלא ציטלו יצא דעבודה זרה היו גם כאלה שעשו סוכות זכר רק לסוכות ממש, והיו יכולין לספק בכל דבר, אצל כעת עושין כולם זכר לענני הכבוד, וסיככו כולם צארבעה מינין, לרבי יהודה.

והנה ענני הכבוד הם צילא דמהימנותא, שהקצ"ה רוכב על עב קל, וכמו שנאמר (תהלים יח-) ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו. וכן נאמר צמשכן, ויכס הענן וגו' וכבוד ה' מלא את המשכן (שמות מ-לד). וכן נאמר צבית עולמים, כה אמר שלמה ה' אמר לשכון צערפל (מלכים א ח-י). ועל כן סבירא ליה לרבי יהודה דכיון דהספק צא לזכר ענני הכבוד, יש לעשותו מהד' מינין שמרמזים על ה'. ולכן לא צריכין לולצים דייקא, אלא די גם צמינו, שכל העץ מרמו על ה'.

ובהיות שהודיעו לנו חז"ל שאלו ואלו דברי חלקים חיים (עירובין יג:), יש צמנות סוכה זכר לסוכות ממש, וגם זכר לענני הכבוד, דהנה צודאי כולי עלמא מודו שהיו ישראל מוקפים בענני הכבוד, ומן הנכון לעשות הזכר לענני הכבוד החשובים, אך לא כל ישראל זכה לזה, דהא שבט דן פלטון הענן צשביל שהיה עמהם פסל מיכה, ועל זה נאמר ויונב צך כל הנחשלים אחריך (דברים כה-יח), וכמצואר צילקוט שם (עיין צתרגוס יומן וצרש"י שם). ואם כן מי שיש צו שמן של עבודה זרה יהא פטור מן הסוכה, כי אילו היה שם לא היה יושב תחת ענני הכבוד (עיין דרשות חתם סופר (לסוכות דרוש צ, ח"א לח.)), על כן צא רבי עקיבא להוסיף שגם הם צריכין לישב צסוכה, והגם דטעם דענני

ומחשבותיהם, שלא ייראו לגשת אל העבודה עזר זה, כי מעט מן האור דוחה הרבה חושך.

*

צוד אזכיר מה שעלה ברעיוני היום, כי אנו רואים ישראל קדושים איך מפזרין הון רב עזר להשיג אתרוג מהודר. והגם שכל אתרוג שהוא כשר להלכה, הוא נכלל בכלל פרי עץ 'הדר', דחסרון של הדר הוא פסול כל שבעה, אף על פי כן רוצים מהודר עוד יותר, לקיים פרי עץ הדר בכל ההידור שאפשר. ולעומת זה יש עוד מצוה מפורשת בתורה הנוגע להדר, ואין צו חסרון כים והולאות ממון, וגם בחנם אין מקיימים אותה כראוי, והיא מצוה והדרת פני זקן (ויקרא י"ג-ב), שיש לקום מלא קומתו כשנכנס זקן צן שבעים לחוך הדר' אמות שלו (ולדעת הארי' מן ששים), ותלמיד חכם גם כאשר הוא אצרך יינק וחסים. וצמאיה וז של הידור הרבה בני אדם נכשלים, ומכל שכן שנכלל צוה שלא לזלזל בכבודו של חכם.

ובאמות שמי המצות הללו עולין צקנה אחד, דמצואר במדרש (ויק'ר ל"ב) כי האתרוג רומז על הכלדיק, שיש צו טעם וריח, תורה ומעשים טובים, והוא דר באילנו משנה לשנה, בכל הזמנים ובכל המצבים, קור

ובענין לענין, שגם מי שיש צו שמץ עבודה זרה, ולא מתחייב צוכה זכר לענני הכבוד, אף על פי כן לא נפטר ממצות סוכה, אספר עובדא שיש צוה חזוק גדול, מה שסיפר האדמו"ר מטאלנא שליט"א, שצמי נערותו היה כבן צית אלל אדמו"ר גור ז"ל, שבחור מחוך לארץ נפל במחשבות עבודה זרה ר"ל, וכשבא ללמוד או להתפלל, הפריע לו צמיוחד בחושבו איך יכול לגשת אל הקודש, שכך וכך חשבתי קודם לכן. וכחז אליו מכתב קורע לצ שיבקש על נפשו אלל רבו הרה"ק בעל צית ישראל מגור ז"ל. ונכנס פנימה וקרא המכתב, וזוה לו להוציא גמרא שבת, והראה לו (שבת קי"א). כל העונה אמן יהא שמייה רבא בכל כחו, אפלו יש צו שמץ עבודה זרה מוחלין לו. ושבו הוסיף לו אינני מתכוין כעת ליתן עצה מגודל אמירת אמן יהא שמייה רבא, עיקר כוונתי שתכתוב לו, שרואים מהגמרא חזוק גדול, אפילו מי שיש צו שמץ עבודה זרה, יכול הוא לענות אמן יהא שמייה רבא בכל כחו, ולא עוד אלא שאמירה זו חשובה כל כך שמועלת למחול לו על כל עונותיו.

וכמו כן בחור זה שבא ללמוד ולהתפלל, יכול הוא עוד להתעלות צוה, הגם שיש צו שמץ עבודה זרה, והתחזק צוה הבחור מאד, ויצא מזה לגמרי ודפח"ת. והוא צאמת נקודה נפלאה לחזוק לשצורי לצ ממעשיהם

שהוא הצדיק, אפילו רק נקודה קטנה, מיד הם פוסלים אותו. ויש צוה מוסר השכל, ללמוד ממנה שמפור על פרי עץ הדג, עד כמה יש לקיים גם המצוה השנייה בתורה שתלויה בהידור.

וחוס, עומד בצדקו. ובהיות שיש חיוב בתורה והדרת פני זקן, על כן לזה ה' על האחרוג שמנחתו הוא רק צפרי עץ 'הדר'. וזרען של בני אדם אינו כן, אלא אם הם מוצאים על האחרוג

ליל ה' דמוכות תשע"ח לפ"ק

ישראל, כי עמו אנכי בצרה, ומתוך כך מצטרף יחד שתי ידי"ן שהוא נקודת צירי. וזהו עמו אנכי בצרה, אל תקרי בצרה אלא בצירי, שעל ידי זה, שצכל מקום שגלו שכינה עמם (מגילה טו.), נשאר יו"ד דהו"ה ויו"ד לישראל ביחד כנקודת צירי עבדה"ק.

והנה צבני ישכר (תמוז ד-ה) כתב בשם הרה"ק מאפטא ז"ל על דברי חכמינו (תענית כו:) לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב, דרצונו לומר כאות הט"ו שבאל"ף בית שהוא אות ס', שמורה על אחדות ואהבה ושלוש, עיין שם לפי דרכו. ויש לומר כי אות יו"ד במילואו עולה כ', ושלושה יודין הם מספר סמ"ך. ולא היו ימים טובים לישראל יותר מהימים שהיינו יושבים בשלוה על אדמתינו, שישבו ישראל צירושלים יחד עם ה', שאז היו השלושה יודין ביחד, והיינו עם 'סגולה' לה', וזהו לא היו ימים טובים לישראל כהימים של הט"ו באל"ף צ"ת,

אחת דבר אלקים, שמים זו שמעתי, כי עוז לאלקים (תהלים סג-צ). והוא פסוק מקושי הצנה, להבין פירושו. ויש לומר שיש צוה רמז על מצות סוכה, אך מקודם נפרש אותו באופן אחר, על פי מה שפירש הרה"ק רבי שמשון מאוסטרופאלי ז"ל המדרש פליאה על הפסוק (תהלים נא-טו) עמו אנכי בצרה, אל תקרי בצרה אלא בציר"י, והוא, דהנה השם הו"ה צ"ה מתחיל באות יו"ד, וכן שם ישראל מתחיל באות יו"ד, וכמו כן ירושלים. ותלת יודין הוא נקודת סגול. וכאשר ישראל היו שוכנים צירושלים, והקב"ה משרה שכינתו עליהם, מצטרף יחד תלת יודין ונעשה נקודת סגול. ועל זה נאמר (שמות יט-ה) והייתם לי 'סגולה' מכל העמים.

אך כאשר גלו ישראל מארצנו הקדושה נחסר יו"ד לירושלים, אבל היו"ד דהו"ה נשאר יחד עם

שננטרפו השלשה יודין יחד, שעולה מספר סמך. ולכן יוסף ששמו מורה על הגאולה, יש צו אות סמך.

אך לפי מה שנתבאר, הרי בזמן הגאולה יכונן ה' את ירושלים, וישצו ה' שבות עמו לירושלים, ואז יהיו שוב השלשה יודין ביחד כימי קדם, שהם עולים מספר סמך, על כן ניתן בשמו של יוסף האות ס'.

*

ובא נבוא אל המכוון, 'אחת דבר אלקים', באחת מהשלשה יודין, והוא היו"ד של ירושלים, פגעה דיבור קשה של מדת הדין שנשארה יחידי, איכה ישצה דד העיר רבתי עם, ו'שתיים זו שמעתי', אבל השתי יודין האחרים נשארו יחד, שגם השכינה גלתה עם ישראל בגולה, ועמו אנכי בצרה, והוא מטעם 'כי עוז לאלקים', שה' רצה ליתן צוה עוז לישראל, להתחזק בגלותם, שאף בהיותם צורך אויביהם לא מאסתים ולא געלתים.

*

צוד יש לומר צוה בנוגע למנות סוכה, דהנה הכתוב אומר, בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה' וגו', אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספקס את תבואת הארץ תחוגו את

ועל זה מקונן הכתוב, איכה ישצה דד העיר רבתי עם (איכה א-ב), כי היודין של ישראל ושם הו"ה נשארו יחד גם בהסורבן, כי עמו אנכי בצרה, רק ירושלים העיר רבתי עם, ישצה דד. וקיים עלה היתה 'למס', שמתחלה היתה כאות סמך, שהיו צה השלשה יודין במילואם, ונפרד המ' מהס', שישראל עם ה' ביחד הלכו בגולה, ונשארה ירושלים דד.

*

דהנה בשמות שבטי י-ה ליכא אות ס' רק בזוסף, ויש לומר דאיתא במדרש (שמו"ר א-ה) ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (שמות א-ב), על שם גאולת ישראל נזכרו כאן, ראובן על שם ראה ראיתי את עני עמי וכו', יוסף על שם שעמיד הקצ"ה להוסיף ולגאול את ישראל ממלכות הרשעה כשם שגאל אותם ממצרים, דכתיב (ישעיה יא-יא) והיה ציוס ההוא יוסף ה' שנית ידו ע"ש. והנה צדכ"ז צספרו מגן דוד (אות ס' ד"ה ומה) כתב, כי הסמך צה נרמז הגאולה העתידה, והוא סתום, כי זמן הגאולה סתומה ונעלמה מכל חי ע"ש (הוצא בטיוול צפרדס ח"א ע-ו).

חג ה' שצעת ימים וגו', ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו', צסקות תשצו שצעת ימים, כל האזרח צישראל ישצו צסקות, כי צסקות הושצתי את צני ישראל צהוילאי אותם מארץ מארים (ויקרא כג-לד). ויש צפסקוקים אלו הרצה דקדוקים. א) מתחלה אמר לחדש השציעי 'הזה', ושצ כחצ לחדש השציעי סתמא. צ) שצעת ימים לה', הלא כל המנצות צריכין לעשות לה', ולמה הדגיש זאת כאן. ג) למה לא נאמר גם צתחלה 'צאספכס את תצואת הארץ'.

חג ה' שצעת ימים וגו', ויאכילך את המן וגו', ולמה אני מנצוה לך לעשות זאת, כי ה' אלקיך מציאך אל ארץ טובה ואכלת ושצעת ורס לצבך ושכחת את ה' וגו' ואמרת בצבך כחי ועוצס ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. ולכך יוצאים מצתים מלאים כל טוב צומן אסיפה ויושצין צסקות, לצכרון שלא היה להם נחלה צמדצר ולא צתים לשצת. ומפני הטעס הזה קצע הקצ"ה את חג הסוכות צומן אסיפת גורן ויקצ, לצלתו רוס לצצו על צתיהם מלאים כל טוב, פן יאמרו ידינו עשו לנו את החיל הזה ע"כ.

חג ה' שצעת ימים וגו', ויאכילך את המן וגו', ולמה אני מנצוה לך לעשות זאת, כי ה' אלקיך מציאך אל ארץ טובה ואכלת ושצעת ורס לצבך ושכחת את ה' וגו' ואמרת בצבך כחי ועוצס ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. ולכך יוצאים מצתים מלאים כל טוב צומן אסיפה ויושצין צסקות, לצכרון שלא היה להם נחלה צמדצר ולא צתים לשצת. ומפני הטעס הזה קצע הקצ"ה את חג הסוכות צומן אסיפת גורן ויקצ, לצלתו רוס לצצו על צתיהם מלאים כל טוב, פן יאמרו ידינו עשו לנו את החיל הזה ע"כ.

חג ה' שצעת ימים וגו', ויאכילך את המן וגו', ולמה אני מנצוה לך לעשות זאת, כי ה' אלקיך מציאך אל ארץ טובה ואכלת ושצעת ורס לצבך ושכחת את ה' וגו' ואמרת בצבך כחי ועוצס ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. ולכך יוצאים מצתים מלאים כל טוב צומן אסיפה ויושצין צסקות, לצכרון שלא היה להם נחלה צמדצר ולא צתים לשצת. ומפני הטעס הזה קצע הקצ"ה את חג הסוכות צומן אסיפת גורן ויקצ, לצלתו רוס לצצו על צתיהם מלאים כל טוב, פן יאמרו ידינו עשו לנו את החיל הזה ע"כ.

מטעם המבואר בכתוב, יש לכל מנזה גם טעם אחר, שהרי מנזת סוכה, טעמה לא היה שייך במדבר, ואף על פי כן נטוּו על מנזת סוכה גם בחמשה עשר לחדש השביעי 'הזה'. וזהו שאמר 'אחת דבר אלקים', מנזה אחת נתן ה' לנו, והיא מנזת סוכה, אבל 'שמים זו שמעתי', שיש בה שמי תקופות שונות, וקיום מנזתה במדבר לא דומה לקיום מנזתה בכניסת הארץ באספכם את תבואת הארץ, שאז הטעם שלא יאמרו כחי ועוצם ידי עשה את החיל, ובמדבר לא היה שייך טעם זה, והיתה רק חג לה', שה' הכיר טעמה. ומזה נלמד 'כי עוז לאלקים', כי התורה הקדושה שנקראת עוז (ובאים קטו.), כל מנזה שבה שורשה בגבהי מרומים שאין מכיר זו רק אלקים, אלא שנתלבשו למטה לקיימה באופן שיהא בה תועלת גם לדרי מטה, שלא ימעדו אשוריהם מדרכי ה'.

ועל כן אמר, בחמשה עשר יום לחדש השביעי 'הזה', שאנו יושבים עדיין במדבר, חג הסוכות שבעת ימים 'לה', אין בה טעם גלוי לנו אלא ה' יודע טעמו וענינו. אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי 'באספכם את תבואת הארץ', היינו אחר כניסת הארץ, שלא יהיה עוד מן, אלא כל אחד יאסוף בעצמו תבואתו, אז יתכן שיתעורר אלל האדם מחשבה לא נכונה, כי כחי ועוצם ידי עשה את החיל, אז 'תחוגו את חג ה', מה שהיה עד עתה רק חג ה', מעתה יהיה בה גם טעם נגלה, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, ומזה יכיר ויתעורר כי רק ה' עושה חיל, ולא כמו ועוצם ידו. (ועיין עוד בה בשמן ראש לסוכות ח"א דף מב.).

וזדהו שרימו הכתוב על מנזת סוכה, שמשם אנו למדין כי חוץ

ליל וי' דסוכות תשע"ח לפ"ק

חוץ ממה שרק יום זה הוא שבתון, יש בו גם חיוב אכילת פת בסוכה מן התורה, ולא כשאר הימים שאכילתו הוא רק רשות (סוכה מו.). גם למה נקט קרא כאן לשון 'אזרח', שלא מצינו כן בשאר מנזת התורה.

אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי וגו', תחוגו את חג ה' שבעת ימים, ציוס הראשון שבתון וגו', כל האזרח ב'שראל ישבו בסוכות וגו' (ויקרא כג-ט). ויש להבין למה נשתנה יום הראשון משאר ימי הסוכות, אשר

במדבר זכרך זכאתם ממזרים לא מלו
(יהושע ה-ה), במדבר מאי טעמא לא
מהול, אי בעית אימא משום חולשא
לאורחא, ואי בעית אימא משום דלא
נשיב להו רוח זפונית [ציוס, ולא
זרחה חמה עליהם], דתניא כל אותן
ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא
נשבה להם רוח זפונית. מאי טעמא,
איבעית אימא משום דזופי הוו
[ממעשה העגל, ולא היו ראויין לאור
נוגה]. ואיבעית אימא דלא נזדרו ענני
הכבוד [משום הכי לא נשבה, כי היכי
דלא נזדרו ענני הכבוד שהיו מקיפין,
ולא היתה חמה יכולה להכנס] ע"כ.

ולפי זה תקשה, הלא שבט דן פלטן
הענק, ואם כן במקומם לא
שייך טעמא דנזדרו ענני הכבוד,
ושפיר היה יכולה רוח זפונית לנשוב
שם, והוי להו לזני דן למול עזמם,
ולמה 'כל' העם היולדים במדבר לא
מלו. ולא עוד, אלא שכלל ישראל שהיו
בענן היו יכולים לזאת למול את
זנייהם מחוץ לענק, שהרי גם כשהוורכו
להפנות יצאו לאחוריהן חוץ למחנה
(יומא ע"ה). אך יש לומר כי בכל
הסביבה של המדבר לא נשבה רוח
זפונית, כי זטצע לא אפשר למנוע
הרוח מלהגיע עד למקומות של ענני
הכבוד.

וגרמא זציאור הדברים, דמזואר
זתרגוס יונתן על הפסוק

(ב) למאן דאמר דסוכות הוא זכר
לענני כבוד (שם י"א), אם כן
תקשה, דהא מזואר זרש"י על הפסוק
(דברים כה-י"ח) ויזנב זך כל הנחשלים
אחריך, חסרי כח מחמת חטאם שהיה
הענן פולטן ע"כ. ומזואר זילקוט
(שם), וכן במדרש תחומא שם, דשבטו
של דן פלטן הענן מפני פסל מיכה
שהיה עמהם ע"ש. וכן הוא בתרגום
יונתן (שמות יז-ח). ואם כן למאן דאמר
דסוכה זכר לענני הכבוד, למה נטוו
שבט דן ושאר החוטאים זמנות סוכה,
הא לא היו זאותו נס.

(ג) גם יש להזין מה שדרשו חז"ל
(סוכה כ"ה): כל האזרח זישראל
ישבו זסוכות (ויקרא כג-מז), לרבות את
הגרים ע"ש. ואיתא זספר אהבת חיים
דהוי סלקא אדעתין למעט אותם,
דאיתא זזוהר הק' (ח"ז קא"ה): דהערב
רב שהזיח משה ממזרים, שהיו גרים
גרורין, לא זכו לישב זענני הכבוד,
ואם כן היה מקום למעט אותן
ממנות סוכה, על כן הוורכו לקרא
מיוחד לרבות אותם ע"ש. אך הא
גופיה קשיא, דכיון דלא זכו להיות
זענני הכבוד, איך חייבם התורה
לעשות זכר לנס שלא היה להם חלק
זו.

(ד) איתא זגמרא (יבמות ע"ה) זבה
דכתוב, כי מולים היו כל העם
היולאים ממזרים, וכל העם היולדים

למן, בשכר והוא עומד עליהם זכו לעמוד הענן, בשכר יוקח נא מעט מים זכו לבזרה של מרים ע"כ. וברש"י פירש בשכר והוא עומד זכו לעמוד הענן 'עומד' עליהם תמיד כדכתיב (צמדזר יד-יד) וענן עומד עליהם ע"כ. וצמדזרש (ז"ר מח-י) איתא, אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך צמדזר ציישוב ולעתיד לבוא, פרש ענן למסך (תהלים קה-לט) הרי צמדזר, בארץ מנין, צמוכות תשבו שבעת ימים (ויקרא כג-מז), לעתיד לבוא מנין שנאמר (ישעיה ד-ו) וסוכה תהיה לכל יומם מחורב ע"כ. הרי דזכו לענני הכבוד צמוכות אברהם ולא צמוכות אהרן.

אך יש לומר דשניהם אמת, כי אברהם אמר להשלשה אנשים והשענו תחת העץ, היינו סיבוך מלמעלה, ועל כן צמוכותו זכו לעמוד הענן שלמעלה, וצמוכותו של אהרן זכו לשאר ענני הכבוד. ומעתה כיון שאברהם חשב שערציים הם ומשתחויים לאצק רגליהם (רש"י יח-ד), הרי שהכניס גם עובדי עבודה זרה תחת העץ, על כן הענן שצמוכותו לא סר גם כאשר עבדו ישראל העגל. לא כן אהרן קדוש ה', הגם שעשה העגל, הרי כוונתו היתה לשמים, שלא יהרגו כהן ונביא צבית ה' (ויק"ר יג-ג), והוא עצמו לא נכשל באותו חטא, על כן העננים שהם צמוכותו, לא יוכלו

(שיר ז-ז) עד שיפוח היום ונסו הכללים, שבעת חטא העגל נסתלק מהם הענני כבוד ע"ש. (וידועים בזה דברי הגר"א ז"ל, הוצא צמן ראש למוכות ח"א יח.). וראיתי שם הגה"ק בעל שפת אמת ז"ל שהקשה, הלא כתיב צדיק צקרא (נחמיה ט-יח) אף כי עשו להם עגל מסכה וגו', ואתה צרחמין הרבים לא עזבתם צמדזר, את עמוד הענן לא סר מעליהם וגו' ע"כ. ותירך חתנו הגאון מצענדין ז"ל דאיתא ברש"י על הפסוק (צמדזר י-לד) וענן ה' עליהם יומם, דשבעה עננים כתובים צמסעיהם, דהיו שבעה עננים, ארבע מד' רוחות, אחד למעלה ואחד למטה, ואחד לפניהם והיה הורג נחשים ועקרצים, ומנמיך להם את הגבוה (ספרי פג) ע"כ. וצחטא העגל הוסר העננים שלמטה וארבע רוחות, ושלמעלה לא סר אף שבעת החטא, וכמו שנאמר עמוד הענן (צלשון יחיד) לא סר מעליהם (היינו מעל ראשם) ע"כ.

ואבתי צריך ציבור דמאי שנה ענן שלמעלה משאר עננים, שכולם הוסרו, והענן שמעליהם לא הוסר. ונראה דאיתא צגמרא (תענית ט.) דישראל צמדזר זכו לשלשה מתנות טובות, ענן צמוכות אהרן ע"ש. ולעומת זה מצינו צגמרא (צבא מניעה פו:) בשכר שלש זכו לשלש מתנות שניתנו להם צמדזר על ידי משה ואהרן, בשכר חמאה וחלב (צראשית יח-ח) זכו

יושבים תחת הענן שלמעלה, על כן גם שם לא נשצה רוח צפונית, כדי שלא נדורי ענני הכבוד.

והגה צבעל הטורים (ויקרא כג-מז) כתב דלכן מצות סוכה היא שבעת ימים, נגד שבעת ענני הכבוד ע"כ. (וקן כתב צמחלים מפלה למשה עו-ג). ומעתה נראה דיום ראשון היא כנגד הענן שהיה סוכך עליהם מלמעלה בזכות אברהם, ושאר הימים הם נגד שאר ששה העננים שהיו בזכות אהרן, על כן יש שינוי גם בחגיגתו, דכיום הראשון שבתון, ולא בשאר הימים.

והגה אברהם כשהכניס האורחים תחת העץ, הפציר בהם אל נא תעבור מעל עבדך וגו', ואקחה פת לחם וגו' (בראשית יח-ג), על כן כיום ראשון שהוא כנגד אברהם, יש גם חיוב באכילת פת, לא כן שאר הימים שהם בזכותו של אהרן שהקיף אותם במדבר, שלא היה תלוי באכילה דייקא, על כן חיוב האכילה היא גם כן רק רשות.

להתלוין בהם עוזדי העגל, ולכן הוסר העננים שזכותו.

ומצתה יש לומר דהא דאמר דצצט דן שפלטן הענן, וכמו כן הערב רב לא היו צענני הכבוד, היינו רק העננים שהיו מארבע רוחותיהם, שהם היו בזכות אהרן, ולהורות כי אהרן לא חטא בהעגל, ואין מקום לעוזדי פסל להיות צמחיתו. אבל הענן שהיה מלמעלה, שהיה בזכות אברהם, היה גם על צצט דן והערב רב, כי אברהם הכניס תחת העץ גם עוזדי עבודה זרה. ועל כן גם הם חייבים צמחות סוכה, שגם היו תחת ענני הכבוד מלמעלה. ולכן צמחות סוכה נאמר, כל 'האזרח' בישראל ישצו צמחות, כי אברהם אבינו נקרא (תהלים פט-ב) איתן האזרחי (צנח צמח טו.), אשר בזכותו זכו כל ישראל לעמוד הענן מלמעלה, ולכן כל האזרח מרבה גרים, שהרי גם נהנו מהעמוד הענן שהיה צמחותו של אברהם. וממילא מיושצ גם כן למה לא מלו עצמם בני דן, דכיון דגם הם היו

ליל שמיני עצרת תשע"ח לפ"ק

רעה על הארץ (קהלת יח-ג). ופירש רש"י עשה טובה וחסד לאדם שיאמר לך לזך עליו אל תראנו עוד, כאדם

של"ח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו, תן חלק לשבעה וגם לשמונה, כי לא תדע מה יהיה

עניות, ורק בזכות הדקדק, בגלל הדבר הזה יצרכך ה' אלקיך. ואם כן המקיים שלח לחמך על פני המים, ברוב הימים תמנאנו, שלא יבואו בניו או בני בניו לידי קך, שזה נוגע לו לעצמו, כי עד שלש דורות רחמי האב על הבן (רש"י בראשית כא-כג).

אך מנינו בזה עוד יותר, דאיתא בגמרא (בבא מציעא פו:) בשכר שלש זכו לשלש מתנות שניתנו להם במדבר על ידי משה ואהרן, בשכר חמאה וחלב (בראשית יח-ט) זכו למן, בשכר והוא עומד עליהם זכו לעמוד הענק, בשכר יוקח נא מעט מים זכו לבארה של מרים ע"כ. וברש"י פירש בשכר והוא עומד זכו לעמוד הענק 'עומד' עליהם תמיד כדכתיב (במדבר יד-ד) וענק עומד עליהם ע"כ. ובמדבר (ב"ר מח-י) איתא, אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך במדבר ציישוב ולעתיד לבוא, פרש ענן למסך (תהלים קה-לט) הרי במדבר, בארץ מנין, בסוכות תשבו שבעת ימים (ויקרא כג-מצ), לעתיד לבוא מנין שנאמר (ישעיה ד-ו) וסוכה תהיה לכל יומם מחורב ע"כ. הרי לנו שאחר ארבע מאות שנה פרע ה' לששים רבוא מצני בניו של אברהם, שכר חסד אחד שעשה אברהם, וגמשך שכר זה ארבעים שנה רלופות במדבר.

ועל כן אמר שלח לחמך על פני המים, כי ברוב הימים תמנאנו,

שמסליך מזונותיו על פני המים. כי ברוב הימים תמנאנו, עוד ימים באים ותקבל תשלומך, ראה מה נאמר ביתרו (שמות ז-כ) קראן לו ויאכל לחם, וסבור שהוא מצרי ולא יראנו עוד, מה היה סופו, נעשה חתנו ומלך על ישראל, והכניסו תחת כנפי השכינה, וזכו בניו ובני בניו לישב בלשכת הגזית. תן חלק לשבעה וגם לשמונה, חלקת מלחמך ומסלך לשבעה זריכי חסד, חלק עוד לשמונה שיבואו אחריהם, ואל תאמר די. כי לא תדע מה יהיה רעה, שמה עוד ימים באים ותצטרך לכולם או תנצל על ידי הדקדק מן הרעה ע"כ ובמדבר (ילקוט טס) דרשו סיום הכתוב, תן חלק לשבעה אלו ימי חג הסוכות, וגם לשמונה, שמיני עצרת ע"כ.

וגראה עוד, כי צעשיית חסד עם אחרים, לא רק שיתכן לקבל טובה בחזרה מאותו אדם שעשה עמו חסד, אלא יש בו עוד מעלה הנוגע לו לעצמו, דאיתא בגמרא (שבת קנא:) רבי אלעזר הקפר אומר, לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו [שלא יבא לידי עניות, דדבר המזומן הוא לבא או עליו או על בנו או על בן בנו], שאם הוא לא בא בא בנו, ואם בא בן בנו לא בא בנו בא, שנאמר (דברים טו-י) כי בגלל הדבר הזה, תנא דבי רבי ישמעאל בגלגל הוא שחזר בעולם ע"ש. ומבואר מזה דעל פי סדר גלגל המזלות החוזר בעולם, בא אחד משלשה דורות לידי

ועל כן אמר שלח לחמך על פני המים, להרבות בעשיית חסד ודקה, וזוה תתן חלק לשבעה ולשמונה, היינו שתלד זכר שיש זה טומאת שבעה של לידה, ושמונת ימי מילה.

*

עוד יש לומר, דהנה אנו מתפללים בכל יום (בברכת אהבה רבה) והאר עיינינו בתורתך, ודבק לבנו במלותיך, ויחד ללבנו לאהבה וליראה את שמך, והוא כי סדר התפלה ובקשה להתחיל מקודם לשאול דבר קטן, ושזו מבקש יותר ועוד יותר. והתחלת העבודה היא, מתחלה הארת עינים בתורה, להצין ולהשכיל מתיקות אורה של תורה, ואחר זה מבקש מדריגה יותר נעלה, שיהא לבו דבוק במלות ה' בדביקות גמור שאין להתפרד ממנה. אמנם יתכן עדיין שיקיים כל מצות ה' בכל פרטיה, אבל יהא כלול זה פניה גשמי, קרדוס לחפור זה. ובאנשי מעלה על כל פנים פניה של עולם הבא. על כן מוסיפין לבקש עוד, ויחד ללבנו לאהבה וליראה את שמך, שלא יהא ללבנו שום פניה נוספת, רק יהא ללבנו מיוחד בעבודתינו לאהבה וליראה את ה', וכמאמרם (אבות א-ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס.

שישלים לך ה' את גמולך לאחר זמן, ולפעמים ברוב הימים תמצאנו, אחר ארבע מאות שנה. ותן חלק לשבעה וגם לשמונה. לפעמים כמה שאתה נותן לאחרים היום, אתה נותן חלק בזה לבניך לשבעה או לשמונה דורות אחריו, [ולדוגמא בני קרח במדבר היו שבעה דורות מאברהם, קרח, יאהר, קהת, לוי, יעקב, יצחק, אברהם]. כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ, ומתי תהיה זאת לטובתך בחזרה. והראיה לזה הוא, ממה שאנו חוגגין חג הסוכות שבעה ושמונה, זכר לענני הכבוד, שזכינו לזה רק בזכות החסד שעשה אברהם כמה דורות לפניו. — ועל כן אמר תדע כי ברוב הימים תמצאנו, ותן חלק לשבעה וגם לשמונה, תחבונן מחג הסוכות שאנו שמחים בו שבעה ושמונה, שזהו שכר לבנו של אברהם בשביל החסד שעשה עם האורחים.

*

גם יש לומר כי בעשיית חסד זוכים להפקד צניס, וכמו שמלנינו בשונמית שהכנינו כסא שלחן מנורה, והיתה שכרה שזכתה לבן, והיה הבן נביא ה', והוא חבוק (מלכים ב פרק ד). ובחמס סופר (פ' וירא סג:) כתב לפרש, אשה כי תזריע וילדה זכר (ויקרא יב-ב), כי זריעה היא נתינת דקה, על שם זרעו לכס לדקה, ואשה שהיא בעלת דקה זוכה לזכרים ע"ש.

במדרש תלפיות (אות י' ענף י"ג עולמות) דשניהם אמת ולא פליגי, דש"מ עולמות הוא תוספת יעו"ש, אס כן סך הכל הוא תר"ג עולמות. וזה עולה כמנין מי"ם, דמ"ם סתומה הוא שש מאות ע"ש. וכיון דבסוכות עוזדין מאהבה, אס כן אין עוזדין גם עבור שכר עולם הבא, על כן לוקחין 'מים' ומנסכין על גבי המזבח, דשופכין את המי"ם שבגימטריא תר"ן שהוא שכרו של עולם הבא, כלומר אנחנו אין עוזדין בשביל שום שכר רק בשביל הקב"ה בלתי לה' לצדו ע"ש.

[**וּנְרָאָה** דזהו הענין שניסכו המים לשיתין, דכתיב (שיר ו-ח) ששים המה מלכות ושמונים פלגשים וגו', ובמדרש (שהש"ר סס) רבי יהודה בר אלעאי פתר קרא בעץ חיים וצגן עדן וכו' ע"ש. ויש לומר כי 'ששים' אותיות ש"י ש"מ, הש"י עולמות שהיא הקרן, וש"מ עולמות שהיא הפירות והצגן. ומהאי טעמא שפכוהו לשיתין, שפירושו 'ששים', שלא עושין העבודה בשביל קבלת השכר ההוא].

וּנְרָאָה דזהו מה שנאמר במשה רבינו, ותקרא שמו משה, ותאמר כי מן המים משיתהו (שמות ב-י). כי משה רבינו משחר טל ימי ילדותו היה עובד את ה' בלי שום פניה, רק בלתי לה' לצדו. ועל כן נקרא משה, שמורה כי מן המים

וּלְבָן אחר עבודת הימים נוראים שקבלנו עלינו מחדש עול תורה ומלוותיה, ניתן לנו מנחת סוכה, לחסות בצלל דמהימנותא ציחד עם ה', להורות לנו שזהו תכלית העבודה ומעלתה היותר חשובה, ויחד לבצנו לאהבה וליראה את שמך, שאין לנו עוזדין אותו בשביל ציפוי וקיווי לשום תועלת, אפילו תועלת רוחני, רק לעשות נחת רוח לקונו, שאמר ונעשה רצונו. ואנו נוטלים הארבע מינים, שהם ד' אותיות הוי"ה, ומתקשרים יחד עם ה', ומנענעים אותם לכל הרוחות, שתהא לבצנו דבוקה צה' בכל קצוי עולם ומצבים שונים שצדמנו לפנינו. ולכן אחר זה בא ריבוי השמחה בשמיני עצרת, כי זהו שיא השמחה האמיתית, כאשר לבצנו מתאחדת בקונו, בלי שום פניה וממונע, רק בדביקות אמיתי באהבתו ית"ש.

וּדְהָגָה בחג הסוכות היה שמחת צית השואבה, והיו מנסכין מים על המזבח ונכנס בשיתין (סוכה מח.). וכתב בטיוול בפרדס (מהדו"ק אות ח-יב) בטעם ניסוך המים, דהנה רבי יהושע בן לוי אמר (סוף עוקצין) דעתיד הקב"ה להנחיל לכל לדיק ש"י עולמות שנאמר (משלי ח-כא) להנחיל ארזי י"ש. ובאותיות דרבי עקיבא (אות י' ד"ה ד"ה שם עולם) מצואר, דעתיד הקב"ה להנחיל ש"מ עולמות, שנאמר (ישעיה נו-ה) ש"ם עולם אתן לו, ומצואר

כנגד אומה יחידה, משל למלך אשר
ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה
גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עשה
לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך
ע"כ.

והנה כי מדרך בני אדם אוהבים
ששוין במעלתם, כאשר אחד
מבקר את חבירו בדירתו, אז אחר זה
הוא מחזיר לו ביקור גומלין. אבל
הדיוט המבקר את המלך, אין המלך
חוזר לו ביקור. והנה בחג הסוכות אנו
עוזבים את ביתנו, ועורכים ביקור
בדירתו של מקום, בתוך סוכתו, ללא
דמהימותא עילאה, אשר סוכ"ה עולה
בגימטריא שם הוי"ה אדני". וזיום
שמיני עצרת אנו חוזרים שוב לביתנו,
אמנם הקצ"ה מרוב אהבתו לעמו
ישראל חוזר לנו היום ביקור גומלין,
וכאשר חזרנו לביתנו, הוא אומר לנו
עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה
ממך. כמה שמחה עילאה מוטל
למלאות לבנו על הביקור הרוממת
הזאת, אשר הקצ"ה שמלא כל הארץ
כבודו, מראה לנו אהבתו העמוקה,
שאחר שחזרנו מסוכתו לביתנו אז אומר
לנו עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה
ממך.

ועל זה נאמר הכתוב, זה היום עשה
ה' נגילה ושמחה צו (תהלים
קיח-כד). ואיתא במדרש (שהש"ר א-ד)
אין אנו יודעים כמה לשמות, אם ציום

משימתו, שלא היה איכפת ליה כלל
שכר הגדול שנקצב ללדיקים תר"ג
עולמות כמספר מי"ם, ומן המים
משימתו, שקיים מנות ה' רק כדי
לעשות נחת רוח לקונו, ולא לשום
כוונה נדדית אפילו רוחנית.

והנה התורה הקדושה נקראת לחם,
וכמו שנאמר (משלי ט-ה) לכו
לחמו בלחמי, וכאשר פניו מועדות
בתורתו כדי לקבל שכרו בתר"ג עולמות
שמספרו 'מיס', אז לחמו הוא 'על פני
המים'. ועל כן אמר שלח לחמך על
פני המים, אותו התורה שאתה לומד
ומקיים בשביל השכר שיש עליה, אשר
ברוב הימים תמצאנו לעתיד, שלח אותו
ממך, אלא יש לעבוד את זוראנו בלתי
לה' לבדו. ותן חלק לשבעה ימי החג,
שישבו בסוכה בכלל דמהימותא, לדבק
עצמינו באהבה עזה לה', בלי שום
פניה ותועלת, ואז תתן חלק גם
לשמונה, בצוא חג השמיני עצרת
תתעלה בשמחה יתירה, כי אין שמחה
אמיתי להאדם יותר מדביקותו באהבת
ה' בתורתו ומנותיו.

*

והנה בחג הסוכות הקריבו שבעים
פריס, ובשמיני עצרת הקריבו
פר אחד, ואמרו חז"ל (סוכה נה.) אמר
רבי אלעזר הני שבעים פריס כנגד מי,
כנגד שבעים אומות. פר יחידי למה,

בלקוטי חמרים להתייא (פרק ד) ללכן המחצק את התורה הרי זה כמחצק את המלך, שאין הפרש אם מחצקו כשהוא לבוש לבוש אחד או לבוש כמה לבושים, מאחר שגוף המלך צחוכס ע"ש. על כן אנו לוקחים את התורה ומחצקים אותה, ואנו רוקדים ביחד, שהרי זה כרוקד עם המלך הכבוד בעלמו, ומציעים אנו צוה גדול שמחמתנו צאהבתו ית"ש.

אם בהקצ"ה, בא שלמה ופירש (שיר א-ד) נגילה ונשמחה בו, כך בחורתך, כך צירחתך ע"כ. וענינו נראה כי אלמלי היה צמניחות לחצק ולנשק את ה', היינו עושין זאת בכל נימי נפשינו, אבל לא יצויר זאת. אמנם התורה הקדושה היא חכמתו של הקצ"ה, והוא וחכמתו אחד כמו שכתב הרמב"ם (ה' יסודי התורה ז-ג), וצמונה פריקס פרק ח) שהוא המדע והוא היודע. וכתוב

ליל שמחת תורה תשע"ח לפ"ק

מיד ואינונו, אתה קורא אותן זמירות, הריני מכשילך בדבר שאפילו מינוקות של בית רבן יודעין אותה, דכתיב (במדבר ז-ט) ולבני קהת לא נתן [עגלות משה] כי עבודת הקודש עליהם צכתף ישאו [לפי שיש עליהם לשאת צכתף, כי לא היו ממונים אלא על דבר קדושת הארון והשולחן והמנורה ומזבח הזהב], ואיהו אחייה בעגלתא ע"כ.

ומבואר מזה דהיו כאן שתי שגגות, חדא, מה שדוד הולך הארון בעגלה, ולא צכתף, שאז לא היה בא המכשול לעוזה. שנית, מה שעוזה אחו צהארון שלא ליפול. והיא פליאה אשר שתי גדולי ישראל יתעלם מהם שתי הלכות מפורשות, וכשלו

וירביבו את ארון האלקים אל עגלה חדשה וגו', וישלח עוזה אל ארון האלקים ויאחו בו, כי שמתו הצקר, ויחר אף ה' בעוזה, ויכהו שם האלקים על השל וגו' (שמואל ז ו-ג). וצגמרא (סוטה לה.) אמר לו הקצ"ה, עוזה, ארון נושאיו נושא, הוא עלמו לא כל שכן. דרש רבא מפני מה נענש דוד [שמת עוזה על ידו], מפני שקרא לדברי תורה זמירות שנאמר (מהלים קט-נד) זמירות היו לי חוקיק צבית מגורי [כשהייתי צורח מפני ארצתי ואגור מפניהם, הייתי משתעשע בחוקיק, והיו לי לזמירות לשעשעני]. אמר לו הקדוש צרוך הוא, דברי תורה שכתוב בהן (משלי כג-ה) התעייף עיניך בו ואינו [שאלם תכפיל עיניך לסתום עין צהסח הדעת מהסתכל צהן

ברכתו של זבולון קודם ליששכר, כי זבולון לחוף ימים ישכון, שהיה יורד בספינה ומביא סחורה, ונותן לחוף פיו של יששכר שהיה עוסק בתורה. וכן משה רבינו אמר, שמח זבולון בצאתך ויששכר צאהליך (דברים לג-יח). ועל כן הארון שמחזיק הלוחות, יש לה אותה קדושה כמו הלוחות ממש, וגם עליו נאמר בכתף ישאו, והוא נושא את נושאו.

והנה הכתוב אומר כנור נעים עם נבל (תהלים פא-ג), ופירש בדרשות לחם שלמה (דרוש ל'), דהנה הכנור יש לו שמונה נימין, והתחתון יש לו קול עב מאד, ואחר כן הב' קול דק עד שהעליונה הוא דקה מן הדקה. וכן יש מיני כלי זמר הנחלקים לשמונה, האחרון הוא שקולו העב אין בו שום עריצות, אדרבה קולו מגונה מאד בפני עצמו, והשבעה כל אחד דקה יותר מחבירו, וכשמנטרפין כל הח' יחד אז הוא נעים וערב מאד. ואף זה הקול העב המאוס מועיל להנטרף להטיב קול הנגינה של כולם ביחד. שעל ידי סיוע של קול העב שאינו נאה, כשבאין הקולות כולם ביחד הוא עוד נאה יותר, אבל בפני עצמו הוא מכוער ונבל (מלשון הכמות נבל ימות אבנר, שמואל ב' ג'), וזהו כוונת הכתוב שאו זמרה ותנו תוף כנור נעים עם נבל, פירוש שהכנור הוא קולו נעים ומתוק עם נבל, עם

זה. ועוד יש להבין, הלא כל עונש צא מדה צמדה, ולמה צא לו מכשול צהארון דייקא עבור שאמר זמירות היו לי חוקיך.

וצראה דהנה בעץ יוסף כתב לצאר טעותו של דוד, דהרמ"ע מפאנו (מאמר הנפש חלק ו-ו) הביא מדברי חז"ל שכאשר שמע שאול שנשבע הארון, רץ למערכה וחטף את הלוחות מידי גלית והביאם לשילה ע"ש. ואם כן היה הארון ריקן בלי הלוחות, ולכן חשב שאל חל עליהם הדין של בכתף ישאו, דחשיבות הארון היא רק עבור הלוחות שבטו ע"ש. וממילא מיושב גם טעותו של עוזה, כי בשעה שעברו הירדן (יהושע ו), ונשא הארון את נושאו, הרי היו הלוחות בתוכה, מה שאין כן כעת שהארון ריק מבלי הלוחות, חשב לכבודו של הארון, ויחזו בו. אבל לאמיתו היה צוה שגבה, כי גם הארון בעצמו יש צוה סגולת וקדושת הלוחות, וגם עליו נאמר בכתף ישאו, והוא נושא את נושאו.

והענין הוא, כי הכתוב מחשיב מחזיקי התורה כמו עוסקיה, וכמו שאמר שלמה בחכמתו (קהלת ז-יב) כי צלל החכמה צלל הכסף, ולעתיד יהיה מקומם בין הלומד תורה, ולא עוד אלא שיפתח ה' לצבם להבין ולהשכיל צהתורה. ויעקב הקדים

ומבלי מקום השאיר קרא זה צתהלותיו, כי אחר מעשה זו של עוזה, הרי ראה גדול מעלתו של הארון הריקן, אז המשיל הדברי תורה לזמירות, שכל הנימין כשהם ציחד מוציאים קול ערב של תורה.

*

ואמר הכתוב על עוזה, ויכהו שם האלקים על השל, ונראה כי מנחת הכתוב להתחבר ולהתדבק עם חכמי התורה, כמו שנאמר (דברים י"ב) וצו תדבק, ונאמר (שם י"א-יב) ולדבקה צו. ואמרו חז"ל (כתובות ק"א:) וכי אפשר לו לאדם להדבק בשכינה, אלא הדבק לתלמידי חכמים וכו', כל המהגה תלמידי חכמים מנכסיו וכו', מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה ע"ש. ומצואר צחינוך (מנזה תלד) דהעובר על זה ואינו מתחבר עמהם, וקוצב בלבו אהבתם, ומשתדל בטובתם ותועלתם צעמים שיש סיפוק צידו לעשות כן, מצטל עשה זה ע"ש. ואם כן היה לו לעוזה ללמוד ממנזה זו חשיבות הארון שכל תכליתה היא החזקת התורה, שזהו דביקות ה' ממש. ומנזה זו נמנית בזמין המנזה, מנזה תל"ד, ועל כן אמר עליו הכתוב ויכהו שם האלקים על ה'של, ש"ל במילואו שי"ן למ"ד עולה תל"ד, והיינו עבור ששגג במנזה זו של ולדבקה צו.

הנבל והמכוער, שהנבל מועיל לסייע שיהיה קול הכנור נעים יותר ע"כ. הרי לנו כי הגם הניס שהוא נבל, ואין שום עונג בקול זה, מכל מקום אם משתתף ומתדבק בשאר הנימין שקולם ערב, גם הוא מקבל עריבות, ומנעים את הזמירות.

והנה דוד קרא לדברי תורה וזמירות, והיה עליו תלונה על ציטוי זה, שהתורה לאו זמר הוא, אך יש לומר כוונה אחרת בדברי דוד, שרונה לשבח התורה, אשר לא רק לומדי תורה יש להם קשר עם התורה, אלא גם המסייעים ללומדיה, הגם שריקין הם, אף על פי כן הם נחשבים כלומדיה, וכל הכסף היא בלל החכמה, וגם הם נעשים מלאים מנחת כרמון. וזהו כמו שאנו רואין בזמירות, שכנור נעים עם נבל, שגם הקולות שכשעלצמם הם נבל, אף על פי כן מתעלים בהיותם ציחד עם קולות ערבים.

אך אם זה היה כוונת דוד, אם כן אף טעה לומר שאין צארון ריק המעלות של תורה, ולא נאמר עליה בכתף ישאו, הרי מחזיקי תורה הם כלומדיה. וכיון שלא עלה על דעתו להחשיב את הארון הריקן, הרומזת למחזיקי תורה, אם כן כוונתו צמה שאמר וזמירות היו לי חוקין הם כפשוטו, שקרא לדברי תורה וזמירות, ושפיר יש עליו תרעומות.

*

וְלִבְּנֵי כְּאֲשֶׁר רָאוּ אֶרֶוֹן ה' בָּא מֵעֲצָמוֹ
לְעִיר דָּוִד, שָׁגַם אֶרֶוֹן רִיק צִלִּי
לְחַוֹת, יֵשׁ לָהּ מַעֲלַת נוֹשָׂא אֶת עֲצָמוֹ,
כְּמוֹ הַלְחֹמוֹת עֲצָמָם, הָרִי רוֹאִים כּוֹלֵם
גּוֹדֵל מַעֲלַת הַחֻזְקַת הַתּוֹרָה, עַל כֵּן
הִיָּה שְׂמַחָה לְכוֹלֵם. וְדוֹד הוּא הַקֶּטָּן
הִיָּה מִפּוֹזוֹ וּמְכַרְכֵּר בְּכָל עוֹז לְפָנֵי ה',
שָׁגַם הוּא יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בְּתוֹרַת ה'.

*

וְהִנֵּה מֵיכַל צִיָּה אֶת דָּוִד, שְׂנֵגְלָה
לְעֵינֵי אֲמָהוֹת עֲבָדָיו כְּהַגְלוֹת
נִגְלוֹת אֶחָד הַרְקִים, וְדוֹד הֵשִׁיב לָהּ,
וּשְׁחַקְתִּי לְפָנֵי ה', וְנִקְלוֹתִי עוֹד מוֹאֶת
(שם ו-כ). וּבְמִדְרַשׁ (בְּמִדְרַשׁ ד-כ) וְכִי
לְפָנֵי בָּשָׂר וְדָם שְׁחַקְתִּי, הֲלֹא לְפָנֵי ה'
שְׁחַקְתִּי ע"ש. וְלִכְאוּרָה גַם מֵיכַל יֵדְעָה
שֶׁהִיָּה מְכַרְכֵּר וּמִפּוֹזוֹ לְפָנֵי ה' וְתוֹרָתוֹ.

וּבְרִאדָה כִּי הִכְחוּז אֹמֵר שָׁם, וְדוֹד
וְכָל צִיָּת יִשְׂרָאֵל מִשְׁחַקִּים
לְפָנֵי ה' בְּכָל עֲזֵי בְרוּשִׁים, וּבְכַנּוּרוֹת
וְגו' וּבְמִנְעֻנְעִים וּבְצִלְצִלִּים (שם ו-ה).
וְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ (שם) דְּמִנְעֻנְעִים הֵם
לּוֹלְצִים שְׁעוֹשִׂין בָּהֶם נְעוּנְעִים ע"ש.
וּבְמִרְוֵמֵי הַשָּׂדֶה (סוּכָה מ"ב). כְּחַצַּ דְּזוּהוּ
מִקּוֹר לְנְעוּנְעִים בְּלוֹלְצֵי ע"ש. וְיֵשׁ לְהַבִּין
הֲלֹא לּוֹלְצִים אֵינֶם כְּלִי שִׁיר, וְלָמָּה הִיוּ
מִשְׁחַקִּים בְּלוֹלְצִים.

וּבְרִאדָה כִּי הַעוֹבֵד ה' צְרִיבִים יִחַקֵּן
שִׁיעֵלָה בְּלָצוֹ פְּנִיָּה בְּעֲבוּדָתוֹ,

וְאֹמֵר וְדוֹד מְכַרְכֵּר בְּכָל עוֹז לְפָנֵי ה'
וְגו', וְהִיָּה אֶרֶוֹן ה' בָּא עִיר
דָּוִד (שם ו-ז). וּבְסִפּוֹר כְּלִי יִקַּר
מִדְּקֶדֶק דְּהוּי לִיָּה לְמִימֵר 'וַיִּשְׂאוּ אֶת
אֶרֶוֹן ה' עִיר דָּוִד', וּמָהוּ הַלְשׁוֹן וְהִיָּה
אֶרֶוֹן ה' 'בָּא' עִיר דָּוִד. אֲךָ כְּאֲשֶׁר
נִתְקַרַּב הָאֶרֶוֹן לְעִיר דָּוִד, הִיָּה הָאֶרֶוֹן
בָּא וְנוֹשָׂא אֶת עֲצָמוֹ וּבָא לְעִיר דָּוִד,
וְעַל זֶה נֹאמֵר 'וְהִיָּה', אִין וְהִיָּה אֲלֵא
לְשׁוֹן שְׂמַחָה, שֶׁהִיוּ כּוֹלֵם שְׂמַחִים
מִהַמְרָאָה הַנִּפְלְאָה הַזֹּאת ע"כ.

וּבְרִאדָה כִּי לְפַעְמִים הָאָדָם נִסְגוּ
אֲחֹר מִלְשֻׁמוֹת בּוֹאֶת
הַתּוֹרָה, כִּי יוֹדַע הוּא מִצְבוֹ, וְלָצֵד
יוֹדַע מֵרַת נִפְשׁוֹ, שֶׁלֹּא זָכָה לִישַׁב
בְּאֵהֱלָה שֶׁל תּוֹרָה. וְגַם הַלּוֹמְדֵי תּוֹרָה
לָצֵד עֲלֵצָה עַל סוּג הַתּוֹרָה שֶׁהֵם
לוֹמְדִים, אִם תּוֹרַתָם הוּא לְשִׁמְהָ צִלִּי
פְּנִיּוֹת. אֲךָ בְּאִמַּת גַּם אִם לֹא זָכָה
לְהִיּוֹת מַעֲוֹסְקִיָּה, מְכַל מִקּוֹס כָּל אֶחָד
מִחֻזֵּק תּוֹרָה, הוּא מִגְדֵּל אֶת צְנִיּוֹ
לְתוֹרָה, וּמִחֻזֵּק יִשְׁבִּיבֹת וְתַלְמִידֵי
חַכְמִים, וּבְצֵל הַחֲכָמָה בְּצֵל הַכֶּסֶף, וְגַם
לְהֵם יֵשׁ עִם מָה לְשִׁמּוֹת בְּהַתּוֹרָה.
וּמְכַל שְׁכָן דָּוִד מִלֵּךְ יִשְׂרָאֵל, שְׂנֵאמֵר
עֲלִיו וְדוֹד הוּא הַקֶּטָּן (שְׂמוּאֵל א'
יז-י), שֶׁהִיָּה מִקְטִין מַעֲלַת תּוֹרָתוֹ,
וְאֲנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ, מְכַל מִקּוֹס
יֵשׁ לוֹ לְשִׁמּוֹת בְּגוֹדֵל הַחֻזְקַת הַתּוֹרָה
שִׁישׁ צִידוֹ שֶׁל מִלֵּךְ.

שאשתו ושמונה כלותיה ילדו ששה בניו צרכם אחד (צרכות סג:), וכנגד זה מיכל שזלזה בארון ה' נענשה, ולמיכל בת שאול לא היה לה ילד עד יום מותה (ו-כג).

וַיִּרְאֶה צביאורו, דאיתא בגמרא (נדה ל:): הולד צמעי אמו, נר דלוק לו על ראשו וזופה ומציט מסוף העולם ועד סופו, ומלמדין אותו כל התורה כולה שנאמר (איוב כט-כ) מי יתנני כירחי קדם וכו' ע"ש. ואם כן הולד קודם לידתו מונח בתוכו כל התורה כולה. ואם כן אמו שמחזקת אותו צמעיה היא הארון להספר תורה, וזהו זכות גדול עבורה שמחזקת ילד שיש בו כל התורה כולה.

וַיִּהְיֶה כפי מה שנתבאר, הושב כעת מהפלגשים רק הארון צלי הלוחות, ועוזד אדום כיצד את ארון ה', שהיה נחשב צעינו כמו הלוחות, כיון שהארון מחזיק את התורה, ועל כן נחברך גם ביתו, שכולן נעשו ארוגות להחזיק בהן תורה. לא כן מיכל, שלא היה נחשב צעיניה הארון, שעבור ארון צלי לוחות יש לפזו ולכרכר כל כך, על כן נענשה כי לא היה ילד עד יום מותה.

וַיִּהְיֶה מוסר השכל גם לעצמינו, הרי כל אחד מאתנו היה גם צעמנו ארון, שהיה מונח בו פעם כל התורה כולה, עד שבא המלאך וסטרנו על פיו

והרי אמרו (פוכה מה:): כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם. אך אמרו (שם) מה תמר זה אין לו אלא לב אחד [כעין מוח יש בו כגון צען האגוז והגפן, ואין לו אלא צען האמצעי הזקוף ועולה וגדל למעלה, ולא צחירותיו ומכודותיו], אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאציהם שצממים ע"ש. וכבר רמזו כי לול"ב נוטריקון ו'טהר ל'צנו ל'עבדך צ'אמת. על כן כדי שלא יבואו לידי מכשול, היו משחקים גם צמנענעים, להיות לזכרון שלא יהא לבו אלא לשמם בלבד, בלתי לה' לבדו.

אֲמוֹנָם מיכל ציה את דוד, שהתנהג כאחד מן הרקים, אשר אסתירא בלגינא קיש קיש קריא (בבא מניעא פה:), שעבודתו תמיד היה בהאנע לכת, וכעת הכניס עצמו לעבוד את ה' צפרהסיה לפזו ולכרכר. ועל זה השיב דוד, וכי את חושבת 'שלפני צשר ודס שחקתי', שעלה בלצי מחשבת פניה של צשר ודס צעת השחוק, הלא 'לפני ה' שחקתי', שכוונתי הימה רק לשם שמים, לכבוד ה' ותורתו צלי שום שאר פניה.

*

וַיִּהְיֶה עוזד אדום החזיק את ארון ה' צביתו צכבוד, ויברך ה' את עוזד אדום ואת כל ביתו (ו-יא),

בהתפלות של חג, אמה צמרתנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו, ורוממתנו מכל הלשונות, כמה שמחה יש להתעורר בלב ישראל מזה. אומרים משמיה של הרה"ק מפלונים ז"ל שכאשר יהודי אינו שמת, זהו סימן שלא שמע (ער האט נישט דערהערט) הצרכה של שלא עשני גוי. היום אנו יושבים יחד עם אבינו שבשמים יחידי, ונוכל לשאול כל מה שנצרך לנו. ויקבל ה' כל משאלות לבנו לטובה, וזכה לשנה טובה ומתוקה, ושנת גאולה וישועה צ"א.

ומשכחו כל התורה. ויש לכל אחד לשמוח בחלקו בתורה, אשר לא לחנם לימדו אותו כל התורה מתחלה, אלא לעמיד יזכה שוב לתורתו, וכל בניך לימודי ה', שיזכה ללמוד תורה מפי הקב"ה.

והנה אנו נכנסים כעת ליום טוב האחרון של חג, והיית אך שמת, אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, אפילו רק בזה לצד שאנו משכימים ומעריצים ואומרים פעמיים באהבה שמע ישראל. ואנו אומרים

של"ם פי בראשית ונעילת החג תשע"ח לפ"ק

בזנה ישראל תורה לשלז סיום התורה לתחלה, שמסיימת בפטירת משה רבינו, וצמעלתו הגדולה, לכל האותות והמופתים וגו' ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל (לד-ב), וברש"י שנשאו לבו לשצור הלווחות לעיניהם שנאמר (לעיל ט-י) ואשצרם לעיניכם ע"ש. ומתחלת בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ וגו', והארץ היתה תוהו ובוהו (א-א). ולכאורה הקדים הכתוב את המאחר, דמתחלה היתה תוהו ובוהו ורק אחר זה ברא שמים וארץ.

גם לבאר מה דאיתא במדרש (צ"ר ג-א ט-ה) שהקב"ה היה בונה עולמות

קורין את השבת הזו בשם 'שבת בראשית', ולא קורין כן שאר שבתות השנה על שם הפרשה. אך בא לעורר בקיום ימי החג הנעלים, אשר כל אחד קיבל על עצמו צהימים שעברו, חודש אלול וימי סליחות וראש השנה וכו', קבלות טובות איך ישנה מעתה התנהגותו לטובה. על כן בראת ימי החג, כאשר בא שבת בא מנוחה, מוטל עליו לעשות חשבון על ימי הראשית של הימים הללו, שאז קיבל על עצמו, סור מרע מדרכו הישנה, ועשה טוב ביתר שאת ועוז, על כן קורין אותו בשם 'שבת בראשית'.

ומחריבין, ואמר דין הניין לי ודין לא הניין לי וכו' ע"ש. ויש להבין הלל העולם נברא בהתורה, וזי הנין הקצ"ה וברא עולמו (שם א-ה), והרי התורה היא נצחית, ואם כן איך יתכן שהעולם שצוירו הוא מהתורה, יחרב אחר זה, ויאמר דין לא הניין לי.

גם להבין מה שאמרו חז"ל (סנהדרין לח:): בשעה שבקש הקצ"ה לבראות את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם ר'זונכס נעשה אדם בצלמנו (בראשית א-טו), אמרו לפניו רבונו של עולם מה מעשיו, אמר להן קך וכן מעשיו, אמרו לפניו רבונו של עולם מה אנוש כי תזכרנו וזן אדם כי תפקדנו (תהלים ח-ה), הושיט אצבעו קטנה ציניהן ושרפם ע"כ. ויש להבין מנא ידעו המלאכים שקופו של האדם לחטוא, הלא זהו צחירת האדם, ויתכן שיתעלו בעבודתם עוד יותר מהמלאכים, ולהיות נדיקים גמורים, וכמו שיהיה לעתיד שיהא מוחינתן לפנים ממלאכי השרת, והם ישאלו לישראל מה פעל אל-ל (רשי בצמדבר כג-כג). — גם להבין תחלת הכתוב, כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגו', מה אנוש כי תזכרנו, מהו הקשר בין השני דברים הללו. וגם למה הדגיש שהם 'מעשה אצבעותיך', הלא ידעינן כי בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ.

זנראה דהנה צהלות הצרית כלול כל התורה כולה, וכמו שנאמר (שמות כד-יז) ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמנורה אשר כתבתי להורותם (במדד"ר יג-יז). והלוחות הראשונות עצמן מעשה אלקים המה, והמכתב מכתב אלקים הוא (שמות לז-טו). וכאשר חטאו ישראל בעגל, וישלך מידו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר (שם לז-ט), ושוב נתרצה ה' ואמר למשה, פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים, וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת (שם לד-א). והלוחות השניות אינם עוד מעשה אלקים, אלא משה פסלן, אלא שהם כתובים באצבע אלקים. ועוד חילוק יש, כמאמרם (בבא קמא נו:): דצדצרות הראשונות לא נאמר בהם טוב, וצדצרות האחרונות נאמר בהם טוב [גבי כיבוד אב דכתיב צהן למען ייטב] ע"ש. גם יש בלוחות השניות טו"צ תיבות יותר מהלוחות הראשונות (עיין בהקדמת ספר טיול בפרדס).

זביעתיא יש לומר דכמו שצתורה יש לוחות ראשונות ושניות, והראשונות נשתברו ולא ניתנה לנו, כן היה צבריאת העולם, שמתחלה ברא עולמות מהלוחות הראשונות, וכיון שהיה צחירת הלוחות, על כן גם עולמות הללו חרבי ה', ואמר דין לא הניין לי. ושוב ברא ה' את העולם הזה צהלות הצרית השניות, ולכן נאמר צבריאת כל יום

ומחריצן, על כן גם הוא שיצר הלוחות שהיו כנגדן.

והנה המלאכים כאשר ראו שצרה ה' עולמות והחריצן, הרגישו מזה שהלוחות הראשונות ישתצרו בשביל חטא העגל, ואם כן על כרחך רואה ה' קטנותן ושפלותן שעמידן לחטוא, ועל כן אמרו מה לנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו. והקדימו לומר, 'כי אראה שמיך', היינו השמים הראשונים, שהם 'מעשה אצבעותיך', שנצראו מהלוחות הראשונות שמעשה אלקים המה, ובסופו נחצבו, ועל כרחך שימדדו בני אדם זה, ואם כן מה לנוש כי תזכרנו, לא כדאי שיצרה ה' את האדם.

אזנב ה' לא האזין להם וצרה את האדם, והוא משום דכח התשובה גדולה מאד, שיכולין להעביר את החטא בתשובה, ולהיות כקטן שגולד, וישליך צמנולות ים כל חטאותם. והראיה שהרי כשצרה עולמו צראו כבר צהלוחות השניות, שנחוו מכח התשובה, שנתרעה ה' לישראל אחר החטא באומרם סלחתי כדצרך. ועל כן אמרו (פסחים נד.) דתשובה נצרה קודם שנצרה העולם, דכתיב (תהלים 5-3) צטרס הרים יולדו וגו', תשב לנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם ע"ש. והיינו כי ענש הצריאה מהלוחות השניות אומרת שיש כח התשובה. וזה שנרמו צהתחלת הצריאה, 'צראשית' צרה אלקים את השמים ואת הארץ, עזור שיש כח

שראה ה' כי טוב הוא, וצסיום הצריאה אמר, וירא אלקים את כל אשר עשה והנה 'טוב מאד' (צראשית א-לא), כי צריאה זו היתה מהלוחות השניות שנאמר צהם טוב, והוא טוב מאד, שיש צו טוב כפליים, דנאמר ציה צפנים טוב, למען ייטב לך, וגם יש צה טו"צ תיבות יותר מהראשונות.

ועל כן אמר 'צראשית' צרה אלקים את השמים ואת הארץ, שהתחלת צריאת העולמות התחילה מהלוחות הראשונות שהיו 'צראשית', ולכן כמו שהיה צצירת הלוחות, כן החריצ העולם שכנגדו, והארץ ההוא נעשה תוהו וצוהו וחושך על פני תהום, ושצ צרה העולם הזה צהלוחות השניות, שהיא נצחית, ואמר דין הניין לי.

ויתבן לומר כי מה שנשאו לצו של משה לשצור הלוחות, צה לו ממה שראה שצרה ה' מתחלה עולמות והחריצן, הרי על כרחך שתהא צצירה גם צהלוחות שממנה נצראו העולמות. וזהו הסמיכות, ולכל המורא הגדול שעשה משה לעיני כל ישראל, צצירת הלוחות, זה צה לו ממה שראה שצראשית צרה אלקים את השמים ואת הארץ, ושצ החריצן, והארץ היתה תוהו וצוהו. ויש להמליך, כי שילוב התורה סופה לתחלתה היא אותיות ל"ב, ישראל' צ'ראשית, וזהו שרימזו שנשאו ל'צו', לדרוש סמוכין, שהיה צורה עולמות

בהאדם להתחיל תמיד דרכי חייו מראשית, להיות כקטן שנולד, על כן צרא ה' את השמים ואת הארץ.

*

והנה צקיום התורה נאמרה מיתת משה, וימת שם משה עבד ה' וגו', ויקבור אותו צבי (לד-ה). ובגמרא (סוטה יג): ויש אומרים לא מת משה, כתיב הכא וימת שם, וכתיב התם (שמות לד-כה) ויהי שם עם ה', מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש ע"כ. ויש להבין הלא כלל צדיקו דאלו ואלו דברי אלקים חיים, ואיך ינדק כאן לומר שמשה מת, וגם לא מת משה.

גם להבין מה דאיתא בגמרא (מגילה יג) הפיל פור הוא הגורל (אסתר ג-ג), תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה, אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא היה יודע שצשצעה באדר מת וצשצעה באדר נולד ע"כ. וציערות דבש (ח"א דרוש ח' דף קס"א) הקשה דמה צכך שנולד בו באדר, הלא תמיד אחר אחרון אנו הולכים. והמתענה יום שמת בו אציו משום דריע מזליה, אף שבו ציום היה אציו נולד, מכל מקום מתענה בו, כיון דקוף דבר נתרע מזליה. גם יש לדייק באמרם תחלה בו' אדר מת, ואחר כך בו' באדר נולד, איפכה הוי ליה למימר, בו' באדר נולד ובו' באדר מת ע"ש.

ונראה דאיתא בגמרא (צנא צמרא טו) וימת שם משה עבד ה', אפשר משה חי וכחצ וימת שם משה, אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע, דברי רבי יהושע ואמרי לה רבי נחמיה. אמר לו רבי שמעון אפשר ספר תורה חסר אות אחת, וכתיב (דברים לא-כו) לקוח את ספר התורה הזה, אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב דממע ע"כ. ואם כן לרבי שמעון כתב משה כל התורה כולה בחייו, ולא תקשה איך אפשר משה חי וכותב וימת שם משה, משום שכתבן דמע. ויש צוה שני פירושים, חדא, דעל ידי צכיייתו לא היה משה אומר רק כותב, וליכא צוה שיקרא. שנית, שתחת דיו כתבה דמע שאינו מתקיים, ולא נחשב ככתיבה.

ולפי זה יש לומר מה שדייק הכתוב וימת שם משה עבד ה', דלכאורה נראה כמיותר. ונראה דהנה האיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר יג-ג), וצייטצ לב (פ' נת) הציא צשם הרה"ק החוזה מלובלין ז"ע שאמר צשפלותו, שאפילו אם הקב"ה צעמנו יאמר עליו שהוא צדיק שבודאי יהיה מוכרח להאמין על אותו רגע, אצל צרגע שאחר זה יחשוב שכבר ירד ממדריגתו, וכמאמרם (אבות ב-ה) אל תאמין בעצמך עד יום מותך ע"כ.

נשיקה לרגע, וקצר אותו כגי לרגע, ושוב החיה אותו כדי שיוכל להשלים את התורה. ושפיר כתב על עצמו וימת שם משה וגו', ויקבור אותו כגי וגו'. ולכן הנגינה על וימת שם משה, קדמא ואולא, שלא תקשה איך היה יכול לכתוב בחיותו על עצמו שמת, על כן גילה לנו כי קדמא ואולא, שהקדים ללכת כבר מן העולם קודם זה, ושוב החזיר ה' זו נשמתו, וככה קיים התורה.

וּנְרָאָה דעל זה נאמר וילך משה וידבר את הדברים האלה וגו' (לא-ב), שלא מצינו לשון זה במקום אחר אצל משה שהלך לדבר. וצאור החיים הק' פירש על פי דרכו, וילך משה, שרוח החיים שבו הלכה כסדר הרגיל למי שמגיע קצו, כי ארבעים יום קודם הפטירה נשמת האדם הולכת ממנו (זה"ק ח"א ריח). ע"ש. ולפי מה שנתבאר רמו התורה על מה שנסתלק כולו מעולם הזה לרגע, וילך משה, שהלך בדרך כל הארץ, וכמו שנאמר (קהלת יב-ה) כי הולך אדם אל בית עולמו, ושוב החזירו ה' להשלים את סיום התורה, ואז דיבר את דבריו האחרונים הללו לישראל, קודם שסילק ה' אותו שנית.

וַיֵּשׁ לומר דזהו שאמר הכתוב (תהלים יט-ה) תורת ה' תמימה משיבת נפש, דלכאורה לא מוזן איך נעשה התורה תמימה בקיפור מיתחו של משה

והנה משה רבינו נזה ה' לו לכתוב בתורתו, ולא קם נציא עוד בישראל כמשה, הרי העיד עליו ה' שאין עוד גדול כמותו בשלימותו, ואם כן זהו נחמי שלא ישחנה. אף על פי כן נשאר בענותותו כמו שהיה מקדם. כי משה רבינו זכה למדת הענוה של ונחנו מה (שמות טז-י), שאין לו ישות כלל, ואינו מציאות לעצמו, והיה עבד ה', אשר עבד הוא בטל כולו לאדונו, ואין לו שום יד לעצמו, וכל מה שקנה הוא קנין רבו, ואין לו בעולמו כלום. וזהו ששיבת הכתוב את משה, כי גם במיתתו שהעיד אז ה' עליו בחיותו שלא קם עוד כמותו, אף על פי כן נשאר בענותותו הגדולה, וימת שם משה 'עבד ה', שגם במיתתו היה נשאר עבד ה', שאינו תופס מקום לעצמו.

*

אמנם יש לומר עוד בזה, דהנה מצינו ברבינו הקדוש שכל צי שמשי [ערב שבת] היה אחי לציחיה ע"ש. וצגליון הש"ס שם הביא מדברי ספר חקידים (סימן תתשכו) שהיה נראה בצגדי חמודות שהיה לובש בשבת, ופטר את רבים בקידוש היום, ולא כשאר מתים שהם חפשים ממונות, כי לדיקים חיים ופוטרים בקידוש עכ"ל. ועל דרך זה יש לומר במשה רבינו, דכיון שסיום התורה כולה צריכה להיות על ידי משה, על כן סילק ה' את משה מעולם הזה במיתת

*

ובזה, יתבאר מה שהסמיך הכתוב כאן מעלתו של יהושע בן נון, שהיה מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו (לד-ט), דלכאורה כל זה כבר נאמר לעיל במקומו (במדבר כז-כג), ולמה הוכפל כאן. ונראה דאיתא בגמרא (ראש השנה כא:): חמשים שערי צינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחת, שנאמר (תהלים ח-ו) ותחסרהו מעט מאלקים ע"ש. ומבואר במגלה עמוקות (פ' ואחמקן אופן יב) דיהושע זכה גם לשער הנו"ן, ולכן נקרא יהושע 'בן נון' בחיריק, מלשון בן תבין אשר לפניך (משלי כג-א), שהבין נון' שערי צינה ע"כ. ולכאורה איך יתכן שיקבל יהושע ממשה שער של חכמה שלא היה במשה.

אך מבואר בלקוטי תורה להאר"ל (פ' ואחמקן) כי לפני הסתלקותו של משה זכה להתעלות להשיג גם שער הנו"ן. והו' שנאמר (דברים לז-א) ויעל משה מערבות מואב [בגמטריא מ"ט] על הר נבו, ו' זו ע"ש. ואם כן שפיר מסר אז משה שער ההוא שזכה בו ליהושע. אך אכתי תקשה, שהרי משעה שעלה משה להר נבו, נתפרד מיהושע, ואיך סמך עליו למסור לו גם שער ההוא. אמנם לפי מה שנתבאר, הרי אחר שעלה משה להר נבו, שוב הוחזר לו נשמתו וירד למטה, עד שהיה יכול לכתוב על עצמו וימת שם משה. על כן סיים עלה, דלפי זה מובן מה שיהושע 'בן נון'

רבינו, שאם עדיין היה חי איך כתב וימת, ואם כבר מת איך היה יכול להשלימו, אך האמת הוא כי משה כתב כל התורה תמימה, וזה היה על ידי 'משיבת נפש', שמת לרגע ושוב השיב ה' נפשו, ושפיר השלים משה בעצמו התורה כולה.

ובזאתה אחי שפיר דאלו ואלו דברי אלקים חיים, והוא דמתחלה וימת שם משה עבד ה', ויקבור אותו וגו', אך החזיר ה' לו נשמתו והחייהו, ושוב אחר זה סילקו ה' בחיים, ומשה לא מת, אלא עומד ומשמש שם להלאה.

והנה אמרו חז"ל (סנהדרין 5): שאלו רומיים את רבי יהושע בן חנניה מנין שהקב"ה מחיה מתים, שנאמר (דברים לא-טו) ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם ע"ש. וזה נתקיים באמת במשה לראשונה, כי הוא קם לתחיה תיכף ציוס מותו. ועל זה אמר הכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (לד-י), שלא אירע כואת אלל שום נביא, שאחר מותו יהא קם, אלא במשה. וסיים אשר ידעו ה' פנים אל פנים, כי הגם שדבר ה' תמיד עם משה פנים אל פנים, כאשר ידבר איש אל רעהו (שמות לג-א), מכל מקום לא היה במראה שכינה שהרי כתיב (שם לג-כ) כי לא יראני האדם וחי (רש"י במדבר יז-ח). מכל מקום כעת צמותו הרי יש צרמותו לראות פני השכינה, ואז ידעו ה' פנים אל פנים ביתר שאת.

מלא רוח חכמה, שלא נאמר בו ומחכמהו מעט מאלקים, שיחסר לו שער אחד מהחכמה, אלא היה בן נון, כל הנו"ן שערים, והוא 'מלא' רוח חכמה, כי אחר שירד משה מהר נבו, שער הנו"ן, שוב סמך ידיו עליו, ומלאו גם שער ההוא.

*

ובועתה יתבאר שפיר מה שאמרו שהמן היה שמח שנפל לו פור צירח שמת בו משה, ולא היה יודע שצו' באלר מת משה וצו' באלר נולד. דהכוונה הוא שלא ידע, כי אחר שמת משה, באותו יום שוב נולד שנית, ויום לידתו תקיף מזליה שאחר אחרון אנו הולכים. ולא עוד, אלא שאחר שנולד שוב לא מת משה שנית, אלא נסתלק מהעולם להיות עומד ומשמש, ולהמליך תמיד על בית ישראל.

*

בגמרא (ברכות יג.) משמר היו"א אומר למשמר הנכנס, מי ששיכן את שמו בבית הזה, ישיכן צניכס אהבה ואחווה ושלוש וריעות ע"כ. וכתוב במהרש"א דאפשר דזו הברכה נתקנה קודם שנתקן הפייס במקדש, דאנשי משמר היו באין לידי קטטה ומריבה ולידי סכנה כדאיחא במשנה (יומא כג.), ולכך היו צריכין לברכה זו של אהבה ואחווה ושלוש ע"ש.

ויש לומר דגם אחר הפייס היה שיך ברכה זו, כי כמה פעמים אין

לאדם שלום בעצמו ממנו צעולס, שהיה רוצה להיות בין היושבים באהלה של תורה, ולא עלתה לו, וכן הוא בשאר סוגי העבודה הן בגשמיות והן ברוחניות. אבל לאמיתו אין לאדם להתעצב, כי לכל אחד יש תפקיד מיוחד צעולס, אשר רק ה' הבין דרכה. ואם השתדל לעשות היותר טוב ולא עלתה לו, הרי זה מניעה מן השמים, כדי שיוכל לצע מה שהפקד עליו מלמעלה.

ובבזו כן בעבודת המקדש היו עבודות שונות, ויש עבודה שחשובה מעבודה אחרת, וכגון עמס ארבעה עבודות של ההקרבה, או קטורת שמעשרת, והוא לא נבחר אלא לעבודה הפחותה, או שלא נבחר כלל לעבודת היום, כי לא עלה הפייס עליו, ועל ידי יחסר לו השלוש בנפשו, ויחסר לו האהבה לעבודה זו שנבחר. על כן ברכו את המשמר הנכנס, שה' ישיכן בתוך תוכס אהבה ואחווה ושלוש וריעות, להיות כל אחד שמח ושבע רצון בחלקו שהנחיל לו ה', כי הכלל ישראל הוא כגוף אחד, וכל אבר ואבר עושה פעולתו המיוחדת לו, ומיני ומיני יתקלס עילאה (סוטה מ.).

ואיתא במדרש (צ"ר א-י) דרש רבי יהודה בן פזי למה נברא העולם צו', שהוא לשון ברכה. ולמה לא באל"ף, שהוא לשון ארורה. וביאר בספר אלופי יהודה (ר"פ בראשית) כי ישנם בני אדם שכל פעולותיהם סובצ על נקודה אחת לטובת ותועלת עצמם, כאילו הם

יחידים בעולם ואין זר עמם, אני ואפסי עוד. ועל מדה מגונה זו המליצו בספרים הקדושים אנכי עומד עומד בין ה' וציינכם (דברים ה-ה), שמה שאומר תמיד 'אנכי', הוא המסך המבדיל בין האדם לקונו. אלא עולם חסד יבנה, כל אחד יש לו חלק בעולם, ויש להשיג גם על אחרים, וצידד בונים את בית ישראל. וזה הרמז טמון במליצת מאמרם, שלא נברא העולם בא' שהוא לשון ארור, שאות א' מציין את מספר היחיד, ואין בזה צנין עולם כשחושב שהוא אחד. אמנם העולם נברא בצ', שכל אחד ידע וישים נגד עיניו תמיד שלא לצדו יהיה האדם, רק יש גם שני בעולם, ואז הוא סימן צרכה לו ולכל העולם ע"כ. וזה שרמזו מי ששיכן את שמו 'צבית' הזה, שברא עולמו באות צ', בראשית ברא אלקים, לרמוז שכולנו יחד הם קומה שלימה, וכל אחד ואחד יש לו תפקידו בעולמו, הוא ישכין ציינכם אהבה ואחווה ושלוה וריעות.

*

והנה מה שאמר שהיה משה כותב בדמע, יש לומר כי הנה תכלית החיים הוא להגיע על ידי מעשיו כאן לחלקו בעולם הבא, וכמאמרם (אבות ד-טו) העולם הזה דומה לפרוזדור צפני טרקלין, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין. ותענוג עולם הבא עין

לא ראתה אלקים זולתך, ויפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. ואם כן משה צעת מיתתו זכה להגיע לחלקו הנעלה במדרגה היותר עליונה. ומכל מקום כל זה לא היה שוה לו, כי מה לו מכל התענוג הזה, כאשר חסר לו היכולת לעבוד עוד את קונו, שכיון שמת נעשה חפשי מתורה ומצוות (שבת ל). ויפה לו שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא (אבות ד-יז).

ובאשר ניתן לו כעת רשות לחזור לעולמו לזמן קצר, כדי שיוכל להשלים את התורה, היה מתגעגע מאד שיוכל להשאר עוד כאן להמשיך בעבודת קונו, ולא איכפת לו שכרו המרובה העומדת לפניו למעלה. והיה יושב וכותב התורה, ודמעות עיניו נחלים מגודל הצער, שלא יוכל להמשיך כאן בעבודת קונו כעבד נאמן.

ובבמה מוסר השכל יש בזה לנו, שאנו נמצאים בחיים צרואים, ויש לנו היכולת לנצל כל רגע מחיינו בעבודת ה', ובכל דרכיך דעהו, לכיון בכל דבר לשם שמים, ונמצא שעובד את צוראו תמיד, שלא לצדו את הזמן בדברי הבל שאין בהם שום תועלת נפשי, כי יבוא יום שיבכה ויתאונן ולא ימצא מנוח לנפשו על אשר לא סיגל עצמו יותר במצוות ומעשים טובים.

ברכת מזל טוב

להרה"ג ר' **יוסף זילבער** שליט"א
דומ"ץ דבית מדרשינו התאחדות אברכים – מאנסי
לרגל השמחה השרויה
בהולדת נכדו למזל טוב

ברכת מזל טוב

להרה"ג ר' **בנימין ברייער** שליט"א
דומ"ץ דבית מדרשינו זכרון יהודא – ב"פ
לרגל השמחה השרויה
בנישואי בתו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו

הרב ר' **שמואל באדאנסקי** שליט"א
לרגל השמחה השרויה
בנישואי נכדתו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו

הרה"ג ר' **פישל לעווי** שליט"א
מנהל דישיבתנו הקי' – ישיבה קטנה
לרגל השמחה השרויה
בהולדת בנו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו

מוה"ר **יצחק אלעזר ווערצבערגער** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
באירוסי בנו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו

מוה"ר **יצחק יעקב כייעם** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
באירוסי בתו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו

מוה"ר **משה יוסף הכהן האפמאן** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
בנישואי בנו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו

מוה"ר **אהרן יוסף דאסקאל** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
באירוסי בנו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו

מוה"ר **חיים מאיר ווייזער** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
באירוסי בתו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו

מוה"ר **משה יוסף גלויבער** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
בנישואי בנו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו
מוה"ר **נתנאל הארטמאן** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
בהולדת בנו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו
מוה"ר **אהרן יוסף ליבערמאן** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
בהולדת בתו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו
מוה"ר **דניאל בלומענפעלד** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
בהכנס בנו לעול התורה והמצוות למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו
מוה"ר **שלום הערשקאוויטש** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
בהולדת בתו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו
מוה"ר **יעקב יוסף פייפער** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
בהכנס בנו לעול התורה והמצוות למזל טוב

נתנדב ע"י ידידינו
מוה"ר **ישראל מאיר קליין** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
בהכנס בנו לעול התורה והמצוות למזל טוב